

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

JURIDISKA INSTITUTIONEN
Examensarbete höstterminen 2016

MUNTLLIG FÖRHANDLING I
FÖRVALTNINGSPROCESSEN

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
Juridiska institutionen
Juristprogrammets examensarbete, 30Hp
Författare: Milad Samadi
Handledare: Anna Wallerman
Examinator: Claes Martinsson

Sammanfattning

Denna examensuppsats i juridik handlar om effekterna av muntlig förhandling inom förvaltningsprocessen. Där ett antal domar inom måltyperna Socialförsäkringsbalken, Socialtjänstlagen och Skattemål från förvaltningsrätten i Göteborg kommer att undersökas med en empirisk metod. Domarna kommer att undersökas beträffande handläggningsform och utfall för att visa eventuella skillnader i andelen bifall mellan avgöranden där muntlig förhandling hållits jämfört med avgöranden som handlagts skriftligt. Det statistiska sambandet mellan muntlighet och bifall kommer också att jämföras med avgöranden där juridiskt skolade ombud förekommer för att se vilka fall som i störst utsträckning leder till bifall. För att genomföra detta kommer studien att använda sig av det empiriska material som domarna utgör och en empirisk metod. För att ta steget vidare och presentera en delvis tänkbar förklaring till varför muntlighet i högre utsträckning än skriftlighet leder till bifall så kommer en psykologisk teori användas. Den psykologiska teorin grundar sig i tanken att information som tillgängliggörs muntligt medför ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med skriftlighet och att ökade psykologiska avstånd leder till mindre förstående, förlåtande och sympatiska beslut. Slutligen kommer studiens bidrag till den rättsvetenskapliga debatten vara ett förespråkande av muntlig förhandling inom förvaltningsprocessen utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

Förord

Mitt inledande intresse till detta ämne grundade sig i min fascination för muntligheten i domstolsprocessen. Jag fångades av retoriken i domstolen, hur, när och varför parterna pläderar och för process muntligt. Retorikens utrymme i domstolen sammanför retorik med juridik och konsten att tala utgör ett instrument för att också förmedla den juridiska övertygelsen. Denna iakttagelse öppnar upp många intressanta frågor så som effekterna av muntlig förhandling i förvaltningsprocessen och retorikens roll i en i övrigt skriftlig process. Iakttagelsen utvecklades till en idé att göra en kvantitativ undersökning för att titta på muntliga förhandlingar och deras effekt på bifallen.

Muntlighet för med sig också det personliga mötet. Konkret tillämpat på min och läsarens vardag tänker jag närmast på de gånger vi tar e-postkontakt med en främmande. Min upplevelse är att det inte är ovanligt att tonen är aningen mer saklig och mindre hjärtlig, att vi är aningen mindre beredvilliga och mindre förstående, jämfört med när man möts. Det personliga mötet, upplever jag för egen del, skapar goodwill, sympatier och förståelse. Givetvis är jag dock inte först med denna iakttagelse som psykologin undersökt länge. Utan att göra anspråk på att behärska detta ämnesområde har jag för studien valt att titta på en psykologisk teoribildning med en intressant möjlig förklaring.

Vad är då detta för studie? Det är en juridisk studie av muntlighetens påverkan på bifallen inom förvaltningsprocessen. Den är genomförd som en kvantitativ studie där förhoppningen är att undersökning av ett stort antal domar ska ge oss svaret på om muntlighet i högre utsträckning leder till bifall. Denna ansats kräver en empirisk metod, ovanlig inom juridiken men mer vanlig i bland annat statsvetenskaplig forskning. Samtidigt är den riktad till den juridiske läsaren. Det är positivt menar jag eftersom de fåtaliga empiriska studier som görs om juridik i Sverige ofta inte görs av jurister. Det kan finnas en mening med att juristen kommer ur sin rättsvetenskapliga komfortzon och tar sig an en juridisk frågeställning som kräver en empirisk metod, vilket är vanligt i andra länder så som USA. På samma sätt som jag har brister i min empiriska och statistiska kunskap så kanske det också är juristen som bäst kan resonera om lagen och juridiska frågeställningar även om de spänner över det empiriska fältet.

Därför vill jag redan här be om ursäkt till juristen som läser texten eftersom de kvantitativa resultaten kräver en bakomliggande empirisk metod som gör att man kan drunkna i statistiska facktermer och invecklade empiriska resonemang med mycket begränsat intresse för en jurist. Jag har av den anledningen ansträngt mig för att skala av och vid behov föra in sådan text till fotnoter och bilagor. Samtidigt finns det ett vetenskapligt krav på studien som kräver viss redovisning av tillvägagångssättet. Det gör att statistikern och statsvetaren kan känna att studien är mager på vetenskaplighet. Vad vi därför ser framför oss är en balansgång mellan den juridiska texten och vetenskapliga krav på empirin. Med det sagt är studien dock anpassad för en juridisk läsekrets i första hand.

För studien du nu har framför dig har jag gett så mycket av min tid och energi. Jag hoppas att det kan bjuda dig på en och annan intressant betraktelse och kanske ny kunskap. För mig är det dock inte bara en studie, utan detta markerar också slutet för mig på juristprogrammets långa resa och utgör början på ett arbetsliv som jurist.

För studien vill jag framföra mina allra hjärtligaste tack till Mattias Arenius på JP Infonet, Maggie Tanningar på Domstolsverket, doktorand Sebastian Wejedal på Juridiska institutionen och min handledare juris doktor Anna Wallerman för ert tålamod, kunskap och stöd. Vidare är jag skyldig allt tack till min familj och mina vänner för allt ni gjort och för att ni följt mig på resan.

Till Becca,

Innehållsförteckning

<u>1. Inledning</u>	<u>7</u>
1.1 Disposition	8
1.2 Syfte	9
1.2.1 Forskningsfrågor	9
1.3 Teori	10
1.3.1 Hypotes	11
1.4 Bakgrund	11
1.4.1 Förvaltningsprocess eller förvaltning eller process	12
1.4.2 Muntlighet specifikt	13
1.4.3 Rättssäkerhet	15
1.4.4 Lagrum	16
1.5 Tidigare forskning	17
<u>2. Forskningsupplägg</u>	<u>18</u>
2.1 Metod	18
2.1.1 Alternativa tillvägagångssätt	19
2.2 Teoretiska definitioner	20
2.3 Operationella indikatorer	21
2.4 Operationalisering	22
2.4.1 Digitala sökningar	22
2.4.2 Databearbetning	22
2.5 Metodkritik	23
2.5.1 Möjliga felkällor	23
2.6 Pilotstudie	24
2.7 Avgränsning	24
<u>3. Material</u>	<u>25</u>
3.1 Måltyperna	25
3.1.2 Analysenheter	25
3.1.3 Förvaltningsrätten i Göteborg	26
3.1.4 Karakteristika avseende muntliga förhandlingar	27
<u>4. Resultat</u>	<u>28</u>
<u>5. Deskriptiv resultatanalys</u>	<u>30</u>
5.1 Återkopplande analys	31
5.1.1 Utgångspunkt i forskningsfrågorna	31
5.1.2 Utgångspunkt i hypotesen	32
5.1.3 Utgångspunkt i syftet	33

<u>6. Avslutning</u>	35
6.1 Generaliserbarhet	35
6.2 Vidare forskning	35
6.3 Slutdiskussion	36
6.4 Slutsatser	37
6.5 Bidraget till den rättsvetenskapliga debatten	38
<u>7. Käll- och litteraturförteckning</u>	41
7.1 Litteratur	41
7.2 Offentliga tryck	42
7.3 Avgöranden	43
7.4 Elektroniska källor	43
<u>8. Bilagor</u>	44
Bilaga 1.	44
Bilaga 2.	47
Bilaga 3.	48

1. Inledning

Lika stark som muntlighetsprincipen är inom den allmänna processen kan det argumenteras att skriftlighetsprincipen är inom förvaltningsprocessen.¹ Genom inkorporeringen av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) har också kravet på en ”rättvis rättegång” enligt artikel 6 ansetts omfatta också rätten till muntlig förhandling.²

Antalet muntliga förhandlingar inom förvaltningsprocessen har ökat de senaste tio åren och då särskilt inom skattemål, socialförsäkringsmål och i mål om företrädaransvar. Orsakerna till detta är flera men däribland att ombud i skattemål i högre utsträckning yrkar på muntlighet och att Högsta förvaltningsdomstolens praxis genom Europakonventionens krav på muntlighet för en rättvis rättegång gör att parterna oftare yrkar på muntlig förhandling.³ Förvaltningsrätterna anger dessutom till Domstolsverket att det finns en större medvetenhet om möjligheten till muntlig förhandling och att vittnesbevisningen ökat, vilket leder till fler muntliga förhandlingar.⁴

Denna studie har förvaltningsprocessens muntliga förhandlingar som utgångspunkt och ska undersöka det statistiska sambandet med bifall genom en empirisk metod. Andelen muntliga bifall kommer sedan att jämföras med skriftlig handläggning och med avgöranden som har juridiskt skolade ombud. Frågan om muntlighetens betydelse på utfallet är relevant för rättsvetenskapen både därför att det muntliga och det skriftliga förfarandet ställer lika höga krav på rättssäkerhet och lika tillämpning av lagen. Som denna studie antyder kan det vara att så inte är fallet. Ämnet är dessutom intressant för att öka den processuella förståelsen för vilka faktorer som styr en framgångsrik process, även om studien antar en ödmjuk inställning till att den bara kan erbjuda en mycket liten förklaring på vägen.

Genom att använda en teori från psykologin och applicera den på ett juridiskt fält blir också ämnet intressant för en bredare krets. Psykologin och rättspsykologin är inte bara nära sammanknippade med juridiken genom den mänskliga interaktionen som rättsprocessen styr utan också med förståelsen för människan. Som alltid tar lagen och juridiken avstamp i människan, mänskliga egenskaper och mänskligt handlande. Vad studien då hoppas uppnå bortsett från svar på forskningsfrågorna är också en ökad förståelse för människan i rättssystemet.⁵ Välkommen så på en kvantitativ teorikonsumerande juridisk examensuppsats med empirisk ansats!

---

¹ Bylander, Erik, Muntlighetsprincipen: En rättsvetenskaplig studie av processuella handlägningsformer i svensk rätt, (2006). s. 22

² Se vidare, Fredin II mot Sverige

³ Lavin, Rune, Förvaltningsprocessen 2000, (JT 1/2000/01) s.106

⁴ SOU 2014:76 s. 318

⁵ Se även forskargruppen CLIP - Criminal, Legal and Investigative Psychology, på psykologiska institutionen på Göteborgs universitet som är världsledande inom rättspsykologin och genom många intressanta studier ökat förståelsen för vittnet, förhållaren, domaren, kort och gott människan i rättssystemet.

1.1 Disposition

Utgångspunkten i denna studie är att undersöka det statistiska sambandet mellan muntlig förhandling och bifall i förvaltningsprocessen. Detta är uttryckt i studiens syfte och har utmynnat i de två forskningsfrågorna och som anges i *1.2 Syfte och 1.2.1 Forskningsfrågor*. Som kommer att visas är ämnet relevant dels med hänsyn till att de muntliga förhandlingarna ökar och dels eftersom det kan vara problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt, vilket visas under rubrikerna *1.4.2 Muntlighet specifikt* och *1.4.3 Rättssäkerhet*.

Dessvärre leder ett avskalat svar på ett statistiskt samband mellan muntlighet och bifall oss ingenstans. Ett angivande av X antal procent bifall i muntliga förhandlingar betyder inget utan jämförande tal. Det är därför studien har valt att jämföra sambandet mellan muntlighet och bifall med skriftlig handläggning och bifall, enligt resonemanget under rubrik *2.1 Metod*. På så vis kan de två handläggningsformerna jämföras för att se skillnader i andelarna bifall. För att sedan förstå muntlighetens roll och bakgrund i den svenska förvaltningsprocessen har de presenterats i en historisk kontext under rubrikerna *1.4 Bakgrund* och *1.4.1 Förvaltningsprocess eller förvaltning eller process*.

Med skriftlighet som jämförelse får vi ett jämförelsetal men riskerar fortfarande att utelämna en potentiell konkurrent till muntlighet som också kan leda till bifall. Därmed uppstår behovet av att undersöka och jämföra juridiskt skolade ombud och bifall med muntlighet och skriftlighet, vilket utvecklas vidare under rubrik *2.1 Metod*.

För att göra detta har studien valt en empirisk metod som kommer att användas på ett antal domar från förvaltningsrätten i Göteborg, det är dessa som kommer att utgöra studiens huvudsakliga material och som anges i kapitel *3. Material*. De överväganden som görs i samband med utformningen av den empiriska metoden avgör i stor utsträckning vilka resultat som kommer fram. Därför har metoden redovisats grundligt i syfte att stärka resultatens tillförlitlighet. Det är också av den anledningen kapitel *2. Forskningsupplägg* kan upplevas som teoritungt, även om mycket information är införd i fotnoter och bilagor. Resultaten av studien fås genom en tillämpning av metoden på materialet och presenteras i tabellform i kapitel *4. Resultat*.

Tyvärr leder resultaten i form av ett antal procentsatser oss inte i närheten av en ytterligare förståelse för varför muntlighet leder till bifall i en viss utsträckning, utan bara att den gör det. För att få en möjlig delförklaring till varför det förhåller sig på det sättet kommer en teori från psykologin, vilket redovisas under rubriken *1.3 Teori*, att appliceras på resultaten och förstärka slutsatserna under rubrikerna *5.1.1-5.1.3* genom återkopplande analys ur olika perspektiv.

Studien har i detta steg därmed gått från att beskriva ett i sig intetsägande statistiskt samband mellan muntlighet och bifall, till en jämförelse med skriftlighet och vidare till en kontroll för förekomsten av ombud. Dessutom med en presentation av en åtminstone tänkbar delförklaring genom teorin.

Kvar är då de rena juridiska slutsatserna. De utmynnar i sin tur i två delar, där den ena delen är en processtaktisk kunskap och återkopplar till den föraning många yrkesverksamma jurister har om att muntlig förhandling i högre utsträckning leder till bifall. Med hjälp av denna studie kommer denna föraning att antingen kunna beläggas eller förkastas empiriskt vilket görs under rubriken 6.3 *Slutdiskussion*. Fortfarande saknas dock en ingrediens i studien. För utöver den processtaktiska kunskapen så skulle eventuella skillnader i andelen bifall mellan muntlighet, skriftlighet och ombud innebära en rättssäkerhetsbrist i bemärkelsen att lika fall inte behandlas lika. Den andra delen av de juridiska slutsatserna blir således en analys av resultaten ur objektivitetsprincipen och utgör studiens rättsvetenskapliga bidrag till förespråkande av muntlighet inom förvaltningsprocessen ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta utvecklas under rubriken 6.4 *Slutsatser* och vidare i 6.5 *Bidraget till den rättsvetenskapliga debatten* och är en återkoppling från introduktionen under rubriken 1.4.3 *Rättssäkerhet*.

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete inom juristprogrammet är:

att undersöka det statistiska sambandet mellan muntlig förhandling och bifall inom förvaltningsprocessen och presentera en möjlig förklaring till varför sambandet finns.

Det innebär att avsikten är att undersöka domarna med utgångspunkt i muntlighet med utfallet, bifall eller avslag och jämföra resultaten med skriftlighet. Hur studien går tillväga för att uppnå syftet kommer att redovisas i *kapitel 2. Forskningsupplägg*. Den möjliga förklaringen till ett eventuellt samband prövas mot en hypotes som redovisas i 1.3.1 *Hypotes* och som härleds ur teorin som redovisas nedan i 1.3 *Teori*.

Redan nu kan dock nämnas att även förekomsten av juridiskt skolade ombud också kommer att undersökas beträffande bifall/avslag och jämföras med resultaten för muntlig förhandling för att kunna föra en diskussion om det är muntlighet eller ombud som påverkar och i så fall vilken av dem som påverkar avgörandet mest.

1.2.1 Forskningsfrågor

Forskningsfrågorna lyder enligt följande:

1. *Leder muntlig förhandling i förvaltningsprocessen till bifall i högre utsträckning än skriftlig handläggning?* och i så fall,
2. *Leder muntlig förhandling i förvaltningsprocessen till bifall i högre utsträckning än förekomsten av ombud?*

Förekomsten av muntlighet kommer alltså att prövas mot skriftlig handläggning och mot förekomsten av juridiskt skolade ombud för att kontrollera om inte ombud leder till mer bifall än muntlighet. Forskningsfrågorna är därmed kopplade till den rättsvetenskapliga debatten och

egentligen också till samhällsdebatten genom kraven på rättssäkerhet, i bemärkelsen att lika fall ska behandlas lika, oavsett om de handläggs muntligt, skriftligt eller genom förekomsten av juridiskt skolade ombud.

1.3 Teori

Teorin som valts av studien kallas för *the vividness effect* och innebär att levande (eng. vivid) information betraktas som mer intensivt och känslomässigt involverande. Informationen anses vara ”levande” genom en subjektiv uppfattning om att den är a) känslomässigt intressant, b) konkret och bildlig, c) nära i ett sensoriskt, tidsmässigt eller rumsligt plan, (Nisbett and Ross 1980).⁶

I docent Sara Landströms studie från 2008 om presentationsformatets inverkan på vittnesvärdering i svenska domstolar har hon utgått från *the vividness effect* och undersökt bevisning som förmedlas via video och jämfört det med skriftligt format. Slutsatserna var bland annat att bevisningens presentationsform påverkar domstolens beslutsfattande på så vis att, desto närmare presentationsform (proximal), desto mer levande (vivid) uppfattas informationen och ju mer levande desto mer tillmötesgående och mer övertygande blir tolkningen av domstolen.⁷ Högst grad av närhet uppnås genom mötet på plats i rättsalen, alltså muntlighet, därefter genom videokonferens, videoinspelning och slutligen skriftligt.⁸

En kritik som har förts mot teorin kommer från Taylor och Thompson (1982), som även om de kunde visa att det emellanåt fanns en *vividness effect* konstaterade att informationens psykologiska närhet inte alltid innebar att det var mer övertygande. Å andra sidan som Landström påpekar i sin studie CCTV, Live and Videotape (2008) så är Taylor och Thompsons analysobjekt inte jämförbara med juridiska situationer. Dessutom skiljde sig resultaten åt mycket mellan de olika jämförelseobjekten i Taylor och Thompsons studie.⁹

I en annan studie om rättspraktikers användning av ljud- och bildteknik i rättsalen där Landström mfl. (2012) använder sig av *the vividness effect* konstaterar de att desto mer levande informationen är desto mer övertygande och trovärdig uppfattas den.¹⁰ Samma slutsatser kommer Bell och Loftus (1985) fram till i sin studie, att ”levande” vittnesmål betraktas mer tillmötesgående, är mer övertygande och för med sig större känslomässigt genomslag.¹¹ Presentationsformen muntlighet

---

⁶ Landström, Sara, CCTV, Live and Videotapes - How Presentation mode Affects the Evaluation of Witnesses (2008). s. 6, samt Nisbett (1980)

⁷ Landström (2008) s. 7

⁸ Landström SvJT 2012 s. 197-218 (s. 203)

⁹ Landström (2008) s. 7, se även Taylor, Shelley & Thompson Suzanne, Stalking the Elusive ”Vividness” Effect, Psychological Review, 89, No. 2, American Psychological Association, 1982, s. 155-181, för vidare läsning.

¹⁰ Landström SvJT 2012 s. 203

¹¹ Bell, Brad & Loftus, Elizabeth, Vivid Persuasion in the Courtroom, Journal of Personality Assessment, 49, 1985, s. 659-664

leder således till en mer positiv bedömning av vittnesmålet enligt rättens bedömning.¹² Även om denna studie inte utgår från bevisning, så är de bakomliggande resonemangen i teorin *the vividness effect* allmängiltiga på psykologiska avstånd som muntlighet respektive skriftlighet skapar.

Teorin används för att erbjuda en förklaring till en eventuell samvariation mellan muntlighet och bifall enligt hypotesen.¹³ Vilket innebär att gå bortom den ytliga beskrivningen av sambandet att muntlighet ger bifall och presentera en möjlig förklaring till varför muntlighet leder till bifall.¹⁴ Detta i syfte att komma bort från den grundläggande empiriska generaliseringen och komma på djupet med en förståelse om människorna i rättssystemet. Det blir således en så kallad teorikonsumerande studie, med ambitionen att använda *the vividness effect*.¹⁵

1.3.1 Hypotes

En hypotes är ett antagande om ett förhållande avgränsat i tid och eller rum. På så vis skiljer sig hypotesen från teorin genom att den är mer konkretiserad.¹⁶ Studiens hypotes är följaktligen att:

munlig förhandling i förvaltningsprocessen gynnar den enskilde genom att i högre utsträckning än skriftlig handläggning leda till bifall, eftersom muntligheten leder till att informationen tillhandahålls domstolen genom ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med i ett skriftligt förfarande.

Eller annorlunda uttryckt, att det finns ett positivt samband mellan muntlighet och bifall i förvaltningsprocessen, som förklaras med *the vividness effect*, på så vis att desto fler muntliga förhandlingar, desto mer bifall.

1.4 Bakgrund

Den svenska förvaltningsrättsliga traditionen som kan spåras ända tillbaka till Axel Oxenstiernas tid som rikskansler är unik genom dess tyngd på ämbetsmannatraditionen och tjänstemännens relativa makt.¹⁷ Detta har bidragit till den traditionella synen på de svenska förvaltningsmyndigheterna som starka och relativt fristående från den centrala makten och med svaga domstolar.¹⁸

---

¹² Granhag, Pär Anders, Landström, Sara, Muntlighet vid domstol ur ett rättspsykologiskt perspektiv, i Bylander, Eric & Lindblom, Per Hendrik (red), Muntlighet vid domstol i Norden - En rättsvetenskaplig, rättspsykologisk och rättsetnologisk studie av presentationsformernas betydelse vid domstol i Norden (2005). s. 273

¹³ I bemärkelsen positiv samvariation, vilket innebär att desto mer muntlighet desto mer bifall.

¹⁴ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad (2012). s. 78

¹⁵ Innebärandes att fallet står i centrum och att teorin används för att förklara fallet, för vidare läsning se Esaiasson (2012). s. 89

¹⁶ Esaiasson (2012). s. 38

¹⁷ Hane, John, Rätten till domstolsprövning, en översikt av Europakonventionens artikel 6, Förvaltningsrättslig Tidskrift, 1/1989, s. 18-46. (s. 29)

¹⁸ Warnling-Nerep, Wiweka, Förvaltningsbeslut – överklagande, rättsprövning och annan domstolsprövning (2010). s. 27

Sedan Sveriges ratificering av EKMR, och flera därefter fällande domar i Europadomstolen¹⁹ har utvecklingen av förvaltningsdomstolarna gått mer i linje med Montesquieus traditionella maktodelningslära med en starkare domstolsmakt. Som ett led i detta har de formella banden mellan kungamakten, regeringen och domstolarna avskaffats.²⁰ Inom förvaltningsprocessens område har detta bland annat visat sig genom tillkomsten av förvaltningsprocesslagen från 1971 och de utökade möjligheterna för enskilda att få myndighetsbeslut överprövade av förvaltningsrätter. Just denna aspekt, partsställningen där den enskilde uppträder som klagande, förklarande eller sökande med en myndighet som motpart är en utmärkande aspekt av förvaltningsprocessen.

Den förvaltningsrättsliga utvecklingen är därmed ett historiskt skifte med förändring över tid, genom den medeltida rätten att ”gå till kungs” till dagens inkorporering med EKMR och självständiga förvaltningsrätter.²¹

1.4.1 Förvaltningsprocess eller förvaltning eller process

Är förvaltningsprocessen en process i regelrätt juridisk bemärkelse eller en fortsättning på förvaltningen i juridiska ramar eller en blandning? Frågan är intressant och relevant för denna studie eftersom det påverkar muntlighetens roll, med muntlighet som huvudregel i en allmän rättsprocess²² och som undantag i en förvaltning.²³ Just i förvaltningsprocessen är gränsdragningen mellan förvaltning och rättskipning ”i viss mån flytande”.²⁴ Eftersom handläggningen inom förvaltningen som huvudregel är skriftlig och i den allmänna processen muntlig, är det svårt att deducera en tydlig slutsats enbart genom att titta på vad förvaltningsprocessen är för något.

Frågan har också ställts av många rättsvetenskapsmän och det finns i huvudsak två skiljelinjer i debatten, mellan olika tyngdpunkter mot förvaltning respektive process. von Essen menar att förvaltningsprocessen ska betraktas som ett medel att kontrollera förvaltningen.²⁵ Kontrollera i bemärkelsen att genom rättskipning säkerställa förvaltningsmyndigheternas korrekta tillämpning av lagarna.²⁶ Göran Dahlgren ger i SvtJ uttryck för förvaltningsprocessen som en metod att slita tvister mellan den enskilda och det allmänna.²⁷ Warnling-Nerep lyfter fram förhållandet mellan myndigheter och domstolar som behovet av förras sakkunskap och behovet av de senares rättsliga

---

¹⁹ Warnling (2010) s. 17

²⁰ Bull, Thomas, *Muntlig handläggning i förvaltningsdomstol*, i Regner, Göran, Eliasson, Marianne & Vogel, Hans-Heinrich (red.) Festskrift till Hans Ragnemalm, (2005) s. 71-83 (s. 81), se även Prop. 1983/84:120 s.4, samt Warnling (2010) s. 33

²¹ Warnling (2010). s. 13, se även Prop. 1987/88:69 s. 11, samt Prop. 1983/84:120 s. 4

²² SOU 2014:76 s. 326

²³ SOU 2010:29 s. 229

²⁴ Warnling (2010) s. 31

²⁵ von Essen, Ulrik, *Processramen i förvaltningsmål – Ändring av talan och anslutande frågor*, (2009) s. 24

²⁶ von Essen (2009) s. 30, 35

²⁷ Dahlgren, Göran, *Allmän förvaltningsdomstols officialprövning*, Svensk Juristtidning, 1994 s. 388 - 406. (s. 402)

betraktelsesätt.²⁸ Ragnemalm använder begreppet förvaltningsprocessrätt som en ”sammanfattande beteckning på det komplex av formföreskrifter, som är knutet till det administrativa beslutsfattandet”.²⁹ Regeringens syn på kompetensfördelningen under 1980-talet pekade ut förvaltningsdomstolarna som rätt insatans i mål där ”rättsfrågan är huvudsak” eller i ”besvärssärenden med huvudsaklig karaktär av rättstillämpning”.³⁰

Dessa uppfattningar behöver enligt studien förstärkas för att få en heltäckande förklaring för även andra måltyper så som exempelvis tvångsvårdsmål, vilket även von Essen ger uttryck för.³¹ Då kan det enligt studiens förmenande snarare röra sig om en fortsättning av förvaltningen som stadfästs genom en rättsprocess, vilket tillsammans utgör en förvaltningsprocess. Lavins definition är i detta sammanhang värd att lyfta upp och som studien kan sluta sig till, att förvaltningsprocess helt enkelt är rättegången hos förvaltningsdomstolarna.³² Om vi då tar fasta på tanken att förvaltningsprocessen är en rättegång, oaktat inom förvaltningsrätt så blir den muntliga förhandlingens plats mer självklar, jämfört med tanken om det rör sig om en fortsättning på förvaltningen där den skriftliga handläggningsformen dominerar.

1.4.2 Muntlighet specifikt

Resonemanget inom förvaltningsprocessen är att skriftlig handläggning bidrar till att uppnå kraven på en snabb, billig och enkel process.³³ Den muntliga handläggningsformen utgör därmed en möjlighet som ett komplement till huvudregeln om skriftlighet, genom att parterna utvecklar sin talan kring en viss fråga också muntligen.³⁴ Det får till effekt att processmaterialet kan tillgängliggöras för domstolen såväl muntligt som skriftligt och ligga till grund för avgörandet.³⁵ Det finns dock stora skillnader mellan den allmänna processens muntliga huvudförhandling och förvaltningsprocessens muntliga förhandling. Den muntliga huvudförhandlingen i den allmänna processen är ett utflöde av principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Vilket får till effekt bland annat att domen grundas på vad som kommit upp under den muntliga huvudförhandlingen. Den muntliga förhandlingen i förvaltningsprocessen avviker både till sitt syfte och sin konstruktion från muntlighet i den allmänna processen genom att vara ett undantag och ett komplement till huvudregeln om skriftlighet med främsta syfte att främja utredningen i målet.³⁶

²⁸ Bohlin, Alf & Warnling–Nerep, Wiweka, *Förvaltningsrättens grunder*, (2012). s. 7

²⁹ Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsprocessrättens grunder*, (2014). s. 10-13

³⁰ Prop. 1983/84:120 s. 5,6

³¹ von Essen (2009) s. 24

³² Lavin, Rune, *Civilprocessen och förvaltningsprocessen - en jämförelse*, (JT 1/1989/90) s. 70-88 (s. 71)

³³ Lavin (JT 1/1989/90) s. 78, Prop. 1971:30 s. 530, 535, SOU 2014:76 s. 296

³⁴ Se Prop. 1971:30 s. 535, för en vidare utveckling av resonemanget kring den muntliga handläggningsformen i förvaltningsdomstolsprocessen.

³⁵ Se FPL 30§

³⁶ Se även RÅ 2006 ref. 82 som hänvisar till Prop. 1971:30 s. 535-537 samt Bohlin, Alf & Warnling–Nerep, Wiweka, *Förvaltningsrättens grunder*, (2012). s. 103

Möjligheten till muntlig förhandling i förvaltningsprocessen har förstärkts genom Sveriges anslutning till EKMR.³⁷ Under åren har tolkningen av artiklarnas omfattning utvecklats åt ett mer extensivt håll, med ett mer dynamiskt synsätt där större hänsyn tas till rättigheternas innehåll och hur de utövas.³⁸ Detta beaktas av Högsta förvaltningsdomstolen och tidigare Regeringsrätten som har anpassat sig till Europadomstolens tolkning av EKMR artikel 6 och rätten till muntlig förhandling som följer av rätten till en rättvis rättegång.³⁹ Rätten till muntlig förhandling har fått ställning som huvudregel genom praxis, med undantag för då det kan anses omotiverat, enligt bland annat rättsfallet Miller mot Sverige.⁴⁰ Den enskildes begäran om muntlig förhandling tillmäts därmed stor vikt vid bedömningen och det krävs extraordinära skäl att inte bevilja en sådan begäran.⁴¹ Att målet har stor betydelse för den enskilde och att förståelsen för domslutet skulle underlättas genom muntlig förhandling är i det närmaste självklar. Med de utgångspunkterna skulle muntlig förhandling därmed alltid kunna väljas, vilket även Bylander anser borde ske.⁴² Det som dock tillmäts störst betydelse enligt praxis från Högsta förvaltningsdomstolen vid valet av muntlig förhandling är om det kan anses vara till fördel för utredningen.⁴³

Vidare för också muntlighet med sig en möjlighet att den enskilde får se domstolen som ska döma över saken. Synliggörandet för med sig förståelse från den enskilde och legitimitet för domstolen genom att visa rättssystemets hantering av saken.⁴⁴ Att bemötas i domstolen ”som en person och inte som ett ansiktslöst ärende” har stor inverkan på den enskildes tilltro till rättsväsendet och förståelse för de beslut som fattas där enligt Bull.⁴⁵

Tendensen går också idag mot fler muntliga förhandlingar⁴⁶ och SOU 2014:76 argumenterar till och med för att förslagen att förstärka möjligheterna till muntlig förhandling leder bedömt till att främja effektiva processer, korrekta avgöranden, färre överklaganden och därigenom minskade kostnader.⁴⁷

---

³⁷ SOU 2014:76 s. 327

³⁸ Hane (FT 1/1989) s. 20

³⁹ Se även RÅ 2002 ref. 23 där Regeringsrätten fastställer i målnummer 7625-1999 att det var fel av lägre instans att inte tillmötesgå enskilds begäran om muntlig förhandling.

⁴⁰ För vidare läsning, Miller mot Sverige, ansökan nr. 55853/00, dom av den 8 februari 2005. Se även Lundevall mot Sverige, ansökan nr. 38629/97, dom av den 12 november 2002, samt Fredin II mot Sverige, 20/1993/415/494, dom av den 25 januari 1994.

⁴¹ Bull (2005) s. 82

⁴² Bylander (2006) s. 158

⁴³ Bull (2005) s. 74

⁴⁴ Bull (2005) s. 81

⁴⁵ Bull (2005) s. 83, se även Prop. 1971:30 s. 537

⁴⁶ SOU 2014:76 s. 318

⁴⁷ SOU 2014:76 s. 494

1.4.3 Rättssäkerhet

Förvaltningsprocessens skriftliga handläggningsform har tidigare betraktats som anledningen till en snabb, billig och enkel process samtidigt som muntligheten ansetts vara tungrodd, resurskrävande och tidsödande.⁴⁸ Denna syn har delvis förändrats på senare tid genom att rättssäkerheten för den enskilde bland annat kan uppnås med processuella regler, exempelvis genom möjlighet till muntlig förhandling.⁴⁹

Enligt Utredningen om fortsatt utveckling av förvaltningsprocessen (Betänkande i SOU 2014:76) mening ”är avvägningen mellan skriftlighet och muntlighet i handläggningsformen av avgörande betydelse både för rättssäkerheten och för effektiviteten.”⁵⁰ Det är också kraven på rättssäkerhet som ställs mot kraven på effektivitet vid överväganden om handläggningsform inom förvaltningsprocessen.⁵¹ Även om rättssäkerhetsbegreppet är svårdefinierat och förändrats över tid, innefattas bland annat en objektivitetsprincip, vilket innebär att saklighet och opartiskhet ska iakttas med betydelsen att ”lika fall därför ska bedömas på lika sätt”.⁵² För den enskilde tillförsäkras rättssäkerhet genom att domstolarna fastställer materiellt riktiga avgöranden.⁵³

Den rättsdogmatiska metoden med utgångspunkt i de traditionella rättskällorna, i det här fallet lagar, förarbeten och doktrin ger inte svar på hur rättssäkerheten bäst uppnås inom förvaltningsprocessen med skriftlig handläggning. Resonemangen i Prop. 1971:30 anger att förvaltningsprocessen, för att uppnå kraven snabbt, billigt och enkelt behöver använda sig av skriftlig handläggning⁵⁴ och SOU 2014:76, att rättsutvecklingen medfört en rätt till muntlig förhandling och har fördelar som leder till snabbhet, billighet och enkelhet.⁵⁵ Därmed leder en tillämpning av den rättsdogmatiska metoden till motsägelsefulla slutsatser och visar på behovet av andra metoder, vilket denna studie kommer att använda sig av och anges under rubriken *2.1 Metod*.

Förekomsten av muntlig förhandling inom förvaltningsprocessen har också diskuterats i juridisk doktrin. Muntligheten i den svenska förvaltningsprocessen har studerats ur komparativa perspektiv genom jämförelser med andra rättsordningar.⁵⁶ Det har diskuterats ur ekonomiska perspektiv enligt

---

⁴⁸ SOU 2014:76 s. 327

⁴⁹ SOU 2014:76 s. 97

⁵⁰ SOU 2014:76 s. 326

⁵¹ Kleist, David & Wejedal, Sebastian, *Tala är silver, tiga är guld*, Förvaltningsrättslig Tidskrift, 4/2013, s. 345-375 (s. 371). Se även Prop. 1971:30 s. 537 och SOU 1991:106 s. 566.

⁵² SOU 2014:76 s. 91-92, se även Prop. 1993/94:151 s. 69

⁵³ SOU 2014:76 s. 96-97, se även SOU 1964:27, samt Prop. 1971:30 för vidare läsning om resonemangen mellan rättssäkerhet och materiellt riktiga avgöranden.

⁵⁴ Prop. 1971:30 del 2 s. 535, samt SOU 2014:76 s. 327

⁵⁵ SOU 2014:76 s. 330

⁵⁶ Se vidare Bull (2005) s. 71-83

resonemanget att skriftliga förfaranden är snabbare och därmed billigare.⁵⁷ Ämnet har även diskuterats ur legitimitetsperspektiv där tanken är att en synlig domstol som den enskilde kan besöka och se skänker legitimitet och förståelse för besluten. Vidare har muntlighet argumenterats föra med sig offentlighet.⁵⁸

Denna studie kommer att utgå från rättssäkerhetsperspektivet. Även när muntlig handläggning har diskuterats och jämförts med skriftlig handläggning ur ett rättssäkerhetsperspektiv tidigare så har argumenten inte sträckt sig längre än till ett abstrakt teoretiskt plan.⁵⁹ Med denna studies empiriska metod kommer slutsatserna att diskuteras under rubriken *6.5 Bidraget till den rättsvetenskapliga debatten* utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv i bemärkelsen att lika fall ska behandlas lika.

Utgångsläget kommer således vara att målen sorteras endast på handläggningsform samt förekomst av ombud och att omständigheterna i målet i övrigt är lika. Om det visas att avgörandena skiljer sig åt på andel bifall mellan muntlighet, skriftlighet och vid förekomst av ombud, så har muntlighet och ombud en inverkan som innebär olika utfall och därmed en olik behandling. Det betyder att alla skillnader i andelen bifall mellan de olika handläggningsformerna och förekomsten av ombud kan tyda på en rättssäkerhetsbrist.

1.4.4 Lagrum

Den huvudsakliga lagen för förvaltningsrättslig rättskipning är Förvaltningsprocesslag (1971:291) (FPL).

I målets initialstadie prövar domstolen ärendet enligt FPL 3-7a §§ mot ett antal sakprövningsförutsättningar, bland annat genom att undersöka om den enskilde är behörig, om överklagan inkommit i rätt tid och till rätt myndighet.⁶⁰ I det fall sakprövningsförutsättningarna är uppfyllda, blir ärendet materiellt anhängigt och det leder till en skyldighet för domstolen att genomföra en materiell prövning i sak.⁶¹ Prövningen i sig leder till domstolens avgörande med resultaten bifall, delvis bifall eller avslag.

I förvaltningsprocesslag (1971:291) stadgas det att målet anhängiggörs vid domstolen skriftligt enligt 3§ och beträffande målets handläggning som huvudregel att ”förfarandet är skriftligt” enligt 9§. Undantaget enligt FPL 9§ 2st är att muntlig förhandling beträffande viss fråga får hållas på initiativ av domstolen om det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande. Enligt FPL 9§ 3st skall muntliga förhandlingar hållas i förvaltningsrätt och kammarrätt på begäran av enskild om förhandlingen inte är obehövlig och inte särskilda skäl talar emot det. Den

---

⁵⁷ Se vidare Bull (2005) s. 71-83

⁵⁸ Lavin (JT 1/1989/90) s. 78

⁵⁹ se Ragnemalm (2014) för vidare läsning.

⁶⁰ Se, Bohlin (2012) kapitel 7 för vidare sakprövningsförutsättningar.

⁶¹ Bohlin (2012) s. 84

muntliga förhandlingen med stöd i FPL 9§ 3st utgör således presumtion för muntlighet även om det i slutändan är domstolen som avgör frågan.⁶² För genomförandet av den muntliga förhandlingen inom förvaltningsprocessen i fråga om offentlighet och ordning hänvisas till tillämpliga delar i rättegångsbalken (1942:740) regler enligt 16§ FPL.

Förvaltningsprocesslagens utformning är anpassad till skillnaden mellan den allmänna processen och förvaltningsprocessen. Den är därför mindre omfattande än rättegångsbalken (1942:740) vilket syftar till att ge domstolarna större handlingsfrihet med hänsyn till det stora antalet måltyper inom förvaltningsprocessen.⁶³ Genom Sveriges ratificering av EKMR tillkommer dessutom rätten till muntlig förhandling genom rätten till domstolsprövning enligt konventionen.⁶⁴

1.5 Tidigare forskning

Den traditionella rättsvetenskapen och rättsdogmatiken har utgått från Friedrich Carl von Savigny och Hans Kelsens bärande tankar om att gällande rätt kan fastställas ensamt av rättsvetenskapen. Där den bakomliggande tanken har varit att juridiken utgör ”ett eget, autonomt och slutet system” och att det då är rättsvetenskapen som vetenskapsdisciplin som ska utgöra grunden för studier av rätten.⁶⁵

De senaste åren har dock utvecklingen gått mot en inblandning av även andra vetenskapsdiscipliner inom det juridiska fältet. Denna inblandning har medfört att juridiken och juridiska fenomen inte längre studeras ur ett isolerat rättsligt perspektiv enbart. Att använda och inblanda andra vetenskapsperspektiv medför att vi också kan analysera och besvara fler juridiska frågor ur fler perspektiv. Det som då i slutändan gör forskningen juridisk är föremålet för analysen.⁶⁶

I denna studie avviker därmed metoden från den traditionella rättsvetenskapliga, rättsdogmatiska utredningen som en tillämpning av en juridisk metod med utgångspunkt i rättskällor i syfte att hantera en problematisering av gällande rätt.⁶⁷ Studiens syfte att undersöka det statistiska sambandet mellan muntlig förhandling och bifall inom förvaltningsprocessen, fordrar en annan metod. Metoden som valts för studien och som redovisats under *2.1 Metod* kan te sig främmande för en jurist. Samtidigt, enligt studiens uppfattning, är det den metoden som krävs för att besvara denna juridiska fråga, om muntlighetens effekt på bifall inom förvaltningsprocessen.

---

⁶² I samtal med rådmän framträder dock en bild av att de i princip uteslutande beviljar muntlig förhandling på begäran av part. Det innebär en i praktiken mer tillmötesgående inställning till muntliga förhandlingar än den som lagens ordalydelse påbjuder, och ligger snarare mer i linje med det som förarbetena förespråkar. Det kan i detta fall röra sig om en flexibilitet från domstolens sida, ett beaktande av vad som är lämpligast för just det aktuella målet och ett hänsynstagande till den enskilde att få sina processuella önskemål tillgodosedda. Det är dock mycket sällan, som SOU 2014:76 påpekar att, domstolen tar initiativ till muntlig förhandling.

⁶³ von Essen (2009) s. 23, samt Prop. 1971:30 del 2, s. 291

⁶⁴ Bohlin (2012) s. 104, samt Bull (2005) s. 81

⁶⁵ Gräns, Minna, Användningen av andra vetenskaper, i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red). Juridisk metodlära (2013). s. 421-434 (s. 421)

⁶⁶ Gräns (2013) s. 422

⁶⁷ Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod, i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red). Juridisk metodlära, (2013). s. 21-44 (s. 21)

2. Forskningsupplägg

Detta är en studie med en förklarande ansats med ambitionen att använda *the vividness effect*, för att svara på frågan om muntlighet leder till bifall i högre utsträckning än skriftlighet inom förvaltningsprocessen och i så fall presentera en möjlig förklaring till varför det är på det viset.⁶⁸ Teorins användning och att fallet står i centrum innebär därför att studien också är teorikonsumerande. Metoden som kommer att redovisas i detta kapitel, är vägen från forskningsfrågorna via materialet till slutsatsen. Metoden i denna studie blir således sättet på vilket materialet bearbetas för att besvara forskningsfrågorna och underbygga slutsatserna och analysen. I denna del kommer flera tekniska termer att användas som kan verka invecklade men de har valts därför att de på bästa sätt beskriver de forskningsrelaterade delarna.

2.1 Metod

Eftersom det är karaktären på forskningsfrågan som styr valet av metod,⁶⁹ så föll valet på att göra en kvantitativ innehållsanalys av ett antal förvaltningsrättsliga avgöranden. Metoden för huvudstudien finlipades vidare genom slutsatser från två pilotstudier.⁷⁰ En av dessa slutsatser var att genomföra digitala sökningar på domarnas innehåll. För att uppnå hög tillförlitlighet⁷¹ valdes att studera ett så kallat totalurval, vilket innebär alla avgöranden inom avgränsningen i tid till 2015 och rum till tre måltyper i förvaltningsrätten i Göteborg.

Detta gjordes genom att i första steget sortera bort avgöranden som avvisats och därmed inte lett till en materiell prövning. Därefter sorterades avgörandena baserat på handläggningsform, muntlig förhandling eller skriftlig handläggning. Sedan sorterades avgörandena på förekomst av ombud eller ej. Efter det sorterades avgörandena baserat på utfallet, avslag eller bifall. Slutligen räknades resultaten för respektive sortering.

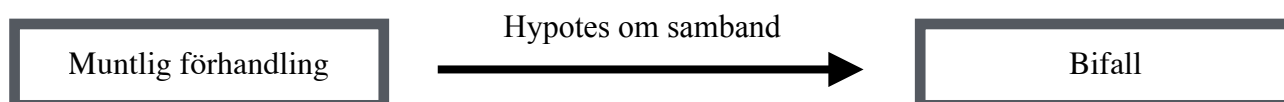
⁶⁸ Esaiasson (2012) s. 89

⁶⁹ Esaiasson (2012) s. 11

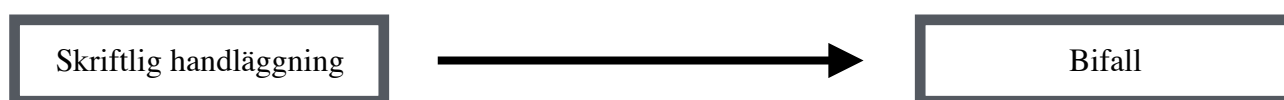
⁷⁰ Se *Bilaga 3* för vidare läsning om pilotstudierna.

⁷¹ Hög tillförlitlighet i bemärkelsen sk. extern validitet innebärandes att resultaten kan generaliseras och användas även i andra fall.

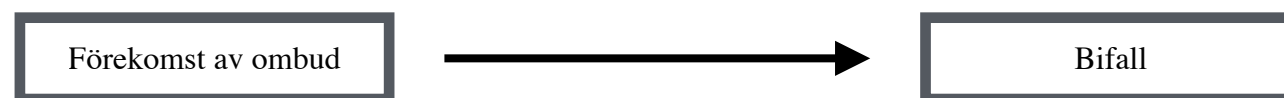
För att sedan uppnå studiens syfte och besvara forskningsfrågorna kommer analysen att ske i flera steg. Först kommer resultatet fastställa om det finns ett statistiskt samband mellan muntlig förhandling och bifall.⁷² Ett eventuellt samband mellan muntlighet och bifall kommer därefter att prövas mot hypotesen: *muntlig förhandling i förvaltningsprocessen gynnar den enskilde genom att i högre utsträckning än skriftlig handläggning leda till bifall, eftersom muntligheten leder till att informationen tillhandahålls domstolen genom ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med i ett skriftligt förfarande.*

Därefter kommer sambandet mellan muntlighet och bifall jämföras med sambandet mellan skriftlighet och bifall.

Sedan kommer sambandet mellan muntlighet och bifall jämföras med sambandet mellan ombud och bifall för att pröva om det är muntlighet eller ombud som leder till bifall i högst utsträckning.

Slutligen kommer en möjlig förklaring till sambandet mellan muntlighet och bifall att presenteras med hjälp av teorin.

2.1.1 Alternativa tillvägagångssätt

Under rubriken 2.5.1 *Möjliga felkällor*, nämns ett antal felkällor, osäkerhetsfaktorer och andra möjliga orsaker till resultatet än studiens slutsatser kommer att peka på. En möjlig felkälla som redan nu bör lyftas upp är att det i avgörandena finns andra bakomliggande faktorer som kan leda till bifall.⁷³ För att kontrollera att det inte finns en bakomliggande faktor finns det flera metoder.⁷⁴

⁷² Det är muntlighet, ombud och skriftlighet som därmed utgör studiens oberoende variabler och bifall som är den beroende variabeln. Där den oberoende variabeln antas vara den egenskap hos analysenheten som orsakar eller förklarar variationen hos den beroende variabeln. Den beroende variabeln är en beskrivning av den egenskap hos analysenheten som då ska förklaras. Se även vidare Esaiasson (2012) s. 50, 68 samt s. 75 om teorins applicerande på resultaten.

⁷³ Förekomsten av en så kallad bakomliggande variabel med påverkan på den beroende variabeln.

⁷⁴ En metod är randomisering, vilket innebär att avgörandena fördelas på en experiment- och en kontrollgrupp. Randomisering kräver dock att ett experiment i slutändan särskiljer de olika grupperna i jakten på tänkbara bakomliggande faktorer. En annan metod är att bara jämföra avgöranden som lett till bifall, där skillnaden endast består i handlägningsformen muntlighet/skriftlighet och förekomst av ombud eller ej, för att hitta tänkbara bakomliggande faktorer. Metoden är dock mer lämpad för få-falls studier och inte för denna med hänsyn till det höga antalet avgöranden. För vidare läsning se Esaiasson (2012) s. 71.

Sett till studiens upplägg är dock den bästa metoden att kontrollera för bakomliggande faktorer, att i efterhand göra statistiska analyser med tänkbara bakomliggande eller kompletterande faktorer.⁷⁵ På så vis kan exempelvis det statistiska sambandet för förekomsten av ombud jämföras med det för muntlighet och därigenom kan vi se vilket som är starkast. Kvarstår det ursprungliga sambandet mellan muntlighet och bifall när vi analyserar ombud så utgör inte ombud en bakomliggande faktor och teorin står sig. Annars är det något i ombud som skapar muntlighet och bifall. Detta är dock omöjligt i ramen för denna studie och kommer således inte att göras eftersom en sådan design kräver att varje avgörande av över 6000 avgöranden, kodas var och en för sig baserat på förekomsten av ombud, handläggningsform och utfall i domskälen.⁷⁶

Det ger dock en möjlighet att i framtida studier hitta svaret genom att undersöka vart starkast samband finns. Studiens valda metod utgör en bra avvägning mellan resultatqualität, tillgänglig tid samt uppnår studiens syfte.

2.2 Teoretiska definitioner

Utgångspunkten för studien är de undersökta domarna och utgörs av avgörandena från förvaltningsrätten i Göteborg.⁷⁷ Avgörandena är fördelade på måltyperna Socialförsäkringsbalken (SFB), Socialtjänstlagen (SoL) och Skattemål. Dessa har valts därför att de antas erbjuda ett gott urval av muntliga förhandlingar, vilket redovisas vidare under rubriken *3.1 Måltyperna* och med de avgränsningar som anges under rubriken *2.7 Avgränsning*. För att kunna sortera avgörandena på handläggningsform, förekomst av ombud och utfall⁷⁸ så behöver de urvalskriterier, de så kallade teoretiska definitionerna som ligger till grund för sorteringen att anges.

I studien kommer därför begreppet *ej prövning* definieras som en avvisning eller avskrivning. Avvisning innebär att talan avvisas på formell grund utan att domstolen genomfört en materiell prövning i sak. Det kan röra sig om situationer då sakprövningsförutsättningarna inte är uppfyllda och sakprövningshinder föreligger. Avskrivning innebär att målet skrivs av från fortsatt handläggning i domstolen utan att varken bifall eller avslag meddelas. Det kan i sin tur röra sig om situationer då den enskilde återkallat sitt överklagande eller då ändamålet med överklagan förfallit, exempelvis då tiden som ansökan avser redan har passerat.⁷⁹ Dessa avgöranden kommer att sorteras bort i studien eftersom det därmed inte finns någon handläggningsform eller bifall/avslag.

---

⁷⁵ En sådan metod skulle då kunna vara uppbyggd enligt en sk. trevariabelshypotes där den oberoende variabelns sambandsstyrka mot den beroende visas för att undersöka den direkta effekten av muntlighet och bifall. Samtidigt skulle den kompletterande variabelns sambandsstyrka mot den beroende variabeln visas för att undersöka den indikta effekten av ombud och bifall. Slutligen kan dessa relativa styrkor mellan muntlighet och ombud jämföras med varandra för att undersöka den totala effekten av muntlighet och ombud för bifall. Som ovan nämnts kräver denna metod dock en annorlunda, mer tidskrävande hantering.

⁷⁶ För vidare läsning om metodval och metodologiska överväganden se *2.5 Metodkritik*

⁷⁷ Domstolens avgöranden utgör studiens analysenheter.

⁷⁸ Handläggningsform, förekomst av ombud och utfall utgör absoluta variabler, vilket innebär att de anger hur en egenskap hos analysenheten (avgörandet) varierar. För mer läsning hänvisas till Esaiasson (2012). Kodningen för möjliga variabelvärden är JA/NEJ, dvs. förekomst av muntlighet eller ej, innebärandes skriftlighet. Ombud eller ej, innebärandes att den enskilde företräder sig själv i domstolen samt bifall eller ej, innebärandes avslag.

⁷⁹ Bohlin (2012) s. 84

Begreppet *munligt* definieras som förekomsten av muntlig förhandling, vilket innebär att parterna träffas fysiskt.⁸⁰

Begreppet *ombud* definieras som juridiska ombud i bemärkelsen juridiskt skolade ombud av lägst jur.kand/jur.ex, bolagsjurister och ombud från revisionsbyråer.

Begreppet *bifall* definieras som ett avgörande till fördel för den enskilde, därmed ingår även partiella bifall och avgöranden som innebär att det ursprungliga beslutet upphävs och att ärendet återförvisas till myndigheten för erforderlig handläggning.

Avgörandena sorteras enligt följande exempel:

Tabell 1. Exempel – teoretiska definitioner

Avgöranden (Analysenheter)	Muntlighet (Oberoende variabel)	Bifall (Beroende variabel)
Avgörande 1	Nej (Variabelvärde JA/NEJ)	Ja (Variabelvärde JA/NEJ)
Avgörande 2	Ja	Ja
Avgörande 3	Nej	Nej

81

2.3 Operationella indikatorer

Domarna har sorterats baserat på kategorierna, handläggningsform, förekomst av ombud och utfall,⁸² genom sökningar på respektive sökord. Slutsatserna från pilotstudierna har bidragit till valet av sökorden som använts, vilket utvecklas vidare under rubriken 2.6 *Pilotstudie*.⁸³

Förekomsten av begreppet *ej prövning*, hittas i avgörandet genom sökorden: ”avvisas”, ”avskriver”, ”skriver av”.

Förekomsten av begreppet *munligt*, hittas i avgörandet genom sökorden: ”muntlig förhandling har hållits i målet”.

Förekomsten av begreppet *ombud*, hittas i avgörandet genom sökorden: ”advokat”, ”jurist”, ”KB”, ”jur.kand.” som anges i domens första sida under rubriken ”Ombud”.

⁸⁰ Beakta resonemangen om muntlig förhandling som ett komplement till det skriftliga förfarandet, vilket utvecklas under rubriken 1.4.2 *Muntlighet specifikt*.

⁸¹ Se vidare Esaiasson (2012) kapitel 3 för mer utvecklade resonemang om empiriska forskningsdesigner.

⁸² Sorteringen på handläggningsform, förekomst av ombud och utfall, har baserats på de teoretiska definitionerna.

⁸³ De värden eller om man så vill indikatorer som tillskrivs de teoretiska definitionerna och gör dem mätbara kallas för ”operationella indikatorer”. Det innebär att de operationella indikatorerna blir steget mellan den teoretiska definitionen och indikatorer så som en formulering i avgörandet, som hittas med de angivna sökorden. För fördjupad läsning se även Esaiasson (2012) s. 54.

Förekomsten av begreppet *bifall*, hittas i avgöranden som inte innehåller sökordet: ”avslår”. Avgöranden med sökordet ”avslår” innebär avslag. Ordet ”bifall” kan inte användas som en indikator eftersom ordet ofta förekommer i parternas yrkanden eller i domstolens resonemang utan innebörden att domstolens avgörande är ett bifall. Även med träff på avslag kan i fallen med ett partiellt bifall, domen uttryckas med sökorden ”förvaltningsrätten ändrar beslutet på så sätt att”. Därmed kommer träffarna på avslag att prövas mot sökordet ”ändrar” och ”upphäver” för att också fånga upp fallen med partiellt bifall.

2.4 Operationalisering

Processen att sortera avgörandena på handläggningsform, förekomst av ombud och utfall baserat på de angivna sökorden kallas för operationalisering och sker i studien genom digitala sökningar, vilket utvecklas vidare under rubriken *2.4.1 Digitala sökningar*.⁸⁴ Kategorin muntligt + ombud används för att sortera in avgöranden som har både muntlig handläggning och förekomst av juridiskt skolad ombud.

Hur väl definitionerna och indikatorerna hänger samman, att de är relevanta och kan accepteras, påverkar i sin tur studiens tillförlitlighet. Därmed är operationaliseringen en möjlig svag länk i studier av detta slag, vilket beskrivs utförligt under rubriken *2.5 Metodkritik*.

2.4.1 Digitala sökningar

Studiens avgöranden hittades bland alla tillgängliga förvaltningsrättsliga avgöranden med hjälp av JP Infonet som är ett företag som tillhandahåller juridiska databaser, eftersom både förvaltningsrätten i Göteborg och Domstolsverket saknar möjlighet att genomföra digitala sökningar.⁸⁵ I JP Rättsfallsnet har avgörandena hittats genom sökningar på de lagar som måltyperna består av, vilket anges i *Bilaga 1*. En detaljerad beskrivning av hur avgörandena hittats anges i *Bilaga 2*.

2.4.2 Databearbetning

När samtliga avgöranden hittats bearbetades de genom att först sparas i PDF format på en hårddisk som indexerar allt innehåll och placerar det i kategorier. Därefter sorterades avgörandena med programmet *Spotlight* efter skriftlighet, muntlighet, ombud, muntligt + ombud samt på avslag, bifall och ej prövning genom sökningar på sökorden som anges i *2.3 Operationella indikatorer*. Slutligen har alla avgöranden kontrollerats manuellt för att säkerställa att de sorterats rätt.

---

⁸⁴ Sammanfattningsvis är de teoretiska definitionerna, ett angivande av vad studien letar efter. Närmare bestämt handläggningsform, förekomst av ombud och utfall. Operationella indikatorer, hur det man letar efter gestaltar sig. Innebärandes vilka sökord i avgörandet som leder till att avgörandet kan sorteras som exempelvis en muntlig förhandling, utan ombud och som leder till ett bifall. Operationaliseringen är processen där de teoretiska definitionerna, muntlighet, ombud och bifall, hittas bland avgörandena genom förekomsten av de operationella indikatorerna. För vidare läsning se även Esaiasson (2012) s. 55.

⁸⁵ JP Infonet är enligt informationen på sin hemsida ett svenskt informations- och kunskapsföretag. En av tjänsterna, JP Rättsfallsnet som de erbjuder innebär att de begär ut domar och skapar en digital databas som drivs med en Google-sökmotor. I dagsläget innehåller den över 1,5 miljoner avgöranden från allmänna-, förvaltnings- och specialdomstolar från lägre och högre instans. Bland kunderna återfinns majoriteten av Sveriges kommuner, ett antal myndigheter, organisationer och advokatbyråer bland annat.

2.5 Metodkritik

Om vi tänker oss den empiriska studien med en förklarande ansats i tre steg på väg mot full förståelse för de egentliga förklaringarna till varför något förhåller sig på ett visst sätt,⁸⁶ så kan de stegen anges enligt följande:

Steg 1: att visa ett samband

Steg 2: att troliggöra en förklaring till varför

Steg 3: att fastställa den egentliga förklaringen till varför

Steg 1, att visa ett samband är det enklaste att uppnå och innebär en beskrivning av ett fenomen.

Att presentera en förklaring som trolig utgör *Steg 2* och kan göras med hjälp av en teori för att besvara frågan varför sambandet ser ut som det gör. Det är också den nivå som denna studie kommer att sträva mot.

Steg 3 innebär att andra tänkbara förklaringar kan uteslutas och att den egentliga förklaringen kan fastställas med säkerhet. Det kräver en empirisk prövning av tänkbara bakomliggande variabler som anges under rubriken *2.1.1 Alternativa tillvägagångssätt*, och som alltså inte kommer att genomföras.⁸⁷ Det innebär att en eventuell egentlig förklaring till varför muntlighet leder till bifall i högre utsträckning inte kommer att besvaras, utan studien kommer endast att presentera en trolig förklaring med stöd i teori. Att inte fastställa den egentliga förklaringen innebär också att andra bakomliggande faktorer som leder till att den enskilde yrkar på muntlighet, exempelvis sakomständigheterna, parternas argumentation, vilka beslut som överklagas, och så vidare inte heller undersöks. Det är ett tillkortakommande för denna studie och en kritik av vald metod, att inte löpa linan ut och nå *Steg 3* till den egentliga förklaringen. Samtidigt är det ett medvetet val med hänsyn till studiens omfattning och tillgänglig tid.

2.5.1 Möjliga felkällor

Den digitala sökmetoden medför ett antal potentiella felkällor som kan leda till felaktiga resultat. Bland annat felstavningar, felskrivningar och mänskliga faktorn i domstolens handläggning, domstolens sortering av avgörandena på fel månad, JP Rättsfallsnet kategorisering och in-scanning och sökmotorernas brister. Avgörandena korrekturläses i domstolen innan de arkiveras och det kan förutsättas att alla parter agerar efter bästa förmåga och vilja att göra rätt. Det måste därför antas att den mänskliga faktorns potentiella fel i avgörandena är små, även om det inte kan uteslutas helt. Dessutom används samma sökord som testats i pilotstudien i den riktiga studien.⁸⁸

---

⁸⁶ Kausal mekanism, är ett orsakssamband som ger en egentlig förklaring till varför något förhåller sig på ett visst sätt och andra eventuella bakomliggande faktorer som påverkar utfallet kan därmed uteslutas. En sådan metod kan genom statistisk analys visa om det är mellan muntlighet, ombud eller någon annan faktor det starkaste sambandet finns med bifall, så att den egentliga förklaringen till varför avgörandena leder till bifall kan beläggas och därigenom avfärda eventuella bakomliggande eller kompletterande förklaringar. Att designa en studie med ambitionen att fastställa den egentliga förklaringen hade krävt en kategorisering av varje enskilt avgörande utifrån handläggningsform, förekomst av ombud och utfall. Med hänsyn till antalet avgöranden så tar ett sådant tillvägagångssätt mycket lång tid.

⁸⁷ För vidare läsning om statistiska samband och förklaringsmetoder se Esaiasson (2012) kapitel 5.

⁸⁸ Se nedan under rubriken *2.6 Pilotstudie* för mer information.

Ytterligare en felkälla är att det finns en skillnad i det antal mål som Domstolsverket anger för respektive måltyp och det antal avgöranden som studien insamlat genom JP Rättsfallsnets databas. Det saknas officiell statistik över antalet avgöranden per måltyp och eftersom ett mål kan resultera i flera avgöranden och flera mål kan resultera i ett avgörande, så är det oklart för studien hur mycket material som inte hittats. Detta redovisas under rubriken *3.1.2 Analysenheter* men påverkar sannolikt inte resultaten eftersom fördelningen på handläggningsform, förekomst av ombud och utfall statistiskt sett är jämnt fördelad även på det material som inte hittats.

Slutligen ligger det i empiriska studiers natur att slutsatserna är behäftade med osäkerhet beroende på studiens utformning och på resultatens tolkning.⁸⁹ Denna studie är inget undantag, men för att bemöta osäkerheterna har valet av avgöranden, metoden med dess fördelar och nackdelar, övriga möjliga tillvägagångssätt samt möjliga felkällor presenterats på ett öppet sätt. Stickprovskontroller och dubbelkontroller har genomförts i valda delar för att undvika misstag, vilket syftar till att uppnå en hög tillförlitlighet till resultaten.

2.6 Pilotstudie

För denna studie har två pilotstudier genomförts och de har varit ministudier i ämnet med syftet att pröva forskningsdesignen inför huvudstudien.⁹⁰ Pilotstudie 1 genomfördes med en digital sökning och pilotstudie 2 genom att läsa utskrivna domar.

Ett resultat av pilotstudie 1 var en korrigerad och anpassad sökning som används för att sortera avgörandena genom att de prövades ”skarpt”. Slutsatserna avseende vilka sökord som ger träffar och fungerar tillfredsställande fördes sedan in under rubriken *2.2 Teoretiska definitioner* och *2.3 Operationella indikatorer*. Vilka sökmetoder som fungerar blev en slutsats till *2.4 Operationalisering*. Dessutom medförde tidsåtgången för att genomföra pilotstudie 2 en insikt att huvudstudien måste ha en digital sökmetod för att sortera avgörandena.

Därigenom uppnåddes syftet med pilotstudierna så tillvida att metoden är väl avpassad för huvudstudien. En detaljerad beskrivning av pilotstudierna anges i *Bilaga 3*.

2.7 Avgränsning

Det finns av naturliga tids- och resursmässiga skäl flera avgränsningar av studien. Detta märks inte minst i avgörandena och att de kommer från tre måltyper, en domstol, under ett år. Den största avgränsningen är dock att studien endast kommer att undersöka tre faktorer, muntlighet, ombud och bifall vilket hänger ihop med studiens största metodologisk brist nämligen att bakomliggande eller kompletterande faktorer inte undersöks.⁹¹

---

⁸⁹ Esaiasson (2012) s. 91

⁹⁰ För vidare läsning se, Esaiasson (2012) s. 36

⁹¹ Se vidare under rubrik *2.5 Metodkritik* och i *2.1.1 Alternativa tillvägagångssätt, där detta diskuteras närmare*.

3. Material

Studiens huvudsakliga material är avgörandena.⁹² Juridisk doktrin och förarbeten till förvaltningsprocesslag (1971:291) har använts för att sätta perspektiv på muntligheten inom förvaltningsprocessen. Dessutom har teorin hämtats från psykologisk forskning med ambitionen att förklara människan inom förvaltningsprocessen.

3.1 Måltyperna

Det hanteras över 500 måltyper inom förvaltningsrätten och bland de vanligare hör mål enligt socialförsäkringsbalken (SFB), mål enligt socialtjänstlagen (SoL) och skattemål, vilket också var de mål som valdes för studien.⁹³ Dessa tre måltyper består i sin tur av ett antal lagar som anges i *Bilaga 1*. Måltyperna valdes därför att de är vanligt förekommande och därför att det förekommer muntlig förhandling på yrkande av part. Socialförsäkringsmålen och mål enligt socialtjänstlagen är snarlika i många avseenden men skiljer sig i det att måltypen SFB består av ett stort antal lagar medan måltypen SoL avgörs med stöd av en lag, Socialtjänstlagen (2001:453). Skattemålen avviker något i karaktären på avgörandena genom en mycket högre andel företag som parter. Dessutom rör tvisterna generellt sett större värden, förekomsten av ombud är högre och det händer oftare att myndigheten väcker talan. Detta innebär att valet av tre måltyper med sinsemellan olika egenskaper på avgörandena och möjligheten för den enskilde att yrka på muntlig förhandling bedöms erbjuda ett gott urval. Andra vanliga måltyper är mål om psykiatrisk tvångsvård och tvångsvård av missbrukare och unga. I de måltyperna förekommer nästan alltid muntlig förhandling på grund av kraven i respektive lag, varför de inte valdes för denna studie.

3.1.2 Analysenheter

Analysenheterna utgörs av 6078 st avgöranden mellan januari och december 2015 från lägsta instans inom allmän förvaltningsdomstol, förvaltningsrätten i Göteborg. Insamlingen av analysenheterna hade en ambition att utgöra ett totalurval, innebärandes samtliga avgöranden avgränsat i tid och rum angivet enligt ovan.⁹⁴ Detta visade sig dock medföra en del praktiska svårigheter eftersom förvaltningsrätten i Göteborg inte var behjälplig. Dessutom saknar Domstolsverket förmåga att hantera förvaltningsrättens avgöranden, varpå studien vände sig till JP Infonets databas. Det saknas således officiell statistik över antalet avgöranden, vilket gör att det är svårt att veta om alla avgöranden finns med i studien. Som visas nedan ligger dock studiens

---

⁹² Avgörandena är tillika studiens analysenheter.

⁹³ <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Forvaltningsratt/>

⁹⁴ Studiens ambition var att samla in ett totalurval. När det kommer till den statistiska felmarginalen blir den noll när tillgängliga avgöranden undersöks. Eftersom detta inte skett kan det därmed konstateras att det föreligger en viss felmarginal men att den kräver en undersökning av samtliga analysenheter för att kunna fastställas. Ett annat alternativ är ett urval på slumpmässiga grunder. Fördelarna med det är att genom slumpmässighet kan urvalet ökas i tid och rum. Samtidigt tillkommer utmaningen vid val av ett slumpmässigt urval att en urvalsram måste upprättas, urvalskriterierna i den delen bjuder på svåra avvägningar för att säkerställa ett representativt slumpmässigt urval. Därför har studien fokuserat på ett stort antal fall, på icke slumpmässiga grunder avgränsat i tid och rum. Därmed anses en viss teoretisk mättnad uppnås i syfte att kunna generalisera resultaten och uppnå en hög generaliserbarhet. För vidare läsning hänvisas till Esaiasson (2012) s. 172 – 174.

insamling av avgöranden i närheten av det antal avgjorda mål som Domstolsverket anger, med undantag för skattemålen där avvikelsen är särskilt stor. Fördelningen är likväl enligt följande:

Tabell 4.

	Insamlade avgöranden	Antal mål enligt Domstolsverket
SFB	1373	1380
SoL	3521	3816
Skattemål	1184	2534
Totalt	6078	7730

95

3.1.3 Förvaltningsrätten i Göteborg⁹⁶

Förvaltningsrätten i Göteborg hanterar över 500 måltyper där de vanligaste är socialtjänstmål, socialförsäkringsmål, migrations- och skattemål samt tvångsvårdsmål.⁹⁷ Domstolen som är en av landets 12 förvaltningsrätter valdes med hänsyn till dess geografiska närhet till Göteborgs universitet i syfte att underlätta besök och materialinsamlingar i domstolens arkiv. Att bara utgå från en domstol i materialinsamlingen medför en risk för att domstolens prägel eller en specifik kultur kan påverka utfallen, vilket i sin tur kan påverka resultatens allmängiltighet. Några sådana avvikelser har dock inte noterats.⁹⁸

⁹⁵ RFI-81391_501 - Omloppstid_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (per domstol)

⁹⁶ Domstolens domkrets utgörs av 32 kommuner i delar av Halland och Västra Götalands län, och avgränsas med Strömstad, Dals-Ed, Bengtsfors och Åmål i norr. Mellerud, Vänersborg, Trollhällan och Allingsås i öster, kustkommunerna i väster och Halmstad, Hylte och Laholm i söder. Sammantaget innebär det en stor geografisk, ekonomisk och befolkningmässig spridning. Under 2015 avgjordes 23637 st mål i förvaltningsrätten i Göteborg vilket utgör 18% av landets alla förvaltningsrättsliga avgöranden. Av dessa skedde 3299 st genom muntliga förhandlingar, vilket utgör 17% av förvaltningsrätternas muntliga förhandlingar och 14% av samtliga mål i förvaltningsrätten i Göteborg. Därmed är förvaltningsrätten i Göteborg landets näst största efter förvaltningsrätten i Stockholm räknat per avgöranden. Förvaltningsrätten i Göteborg är vidare säte för en av landets fyra migrationsdomstolar och trots migrationsmålens frekvens så är bedömningen att detta inte påverkar studien. För vidare läsning se även, <http://www.forvaltningsrattenigoteborg.domstol.se/Kontaktuppgifter/Forvaltningsratten-i-Goteborg>, RFI-81391_202 - Avgjorda mål per aktörsroll_Förvaltningsdomstol 2015 (per domstol), samt RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015 (per domstol).

⁹⁷ <http://www.forvaltningsrattenigoteborg.domstol.se/Om-forvaltningsratten/>

⁹⁸ Även om inga avvikelser har noterats beträffande förvaltningsrätten i Göteborg så har resonemanget utvecklats i kapitel 5. *Analys*

3.1.4 Karakteristika avseende muntliga förhandlingar

Muntliga förhandlingar förekommer i 14% av samtliga mål i landets förvaltningsrätter. De pågår i genomsnitt 0.7 timmar och 99.73% av dem underskrider 6 timmar.⁹⁹ Det rör sig således som huvudregel om ett snabbt förfarande. Tabellen redovisar fördelningen mellan måltyper och handläggningsform för de vanligaste måltyperna med undantag för måltyperna LOU, trängselskattemål och övriga mål enligt följande:

Tabell 5 - fördelning per måltyp och handläggningsform i landets samtliga förvaltningsrätter.

Måltyp	Antal avgjorda mål	Antal avgjorda mål efter muntlig förhandling	Muntlig förhandling som andel per måltyp
SFB	11 269	315	2,79 %
SoL	25 476	293	1,15 %
Skattemål	15 510	1 069	6,89 %
Psyk mål	14 042	11 584	82,49 %
LVU/LVM	5 725	3 359	58,67 %
Mängdmål* + LOU	13 395	197	1,47 %
Migrationsmål	27 375	1 634	5,96 %
Övrigt	20 208	410	2,02 %
Totalt	133 000	18 862	14,18 %

*Med mängdmål avses: fastighetstaxeringsmål, folkbokföringsmål, kriminalvårdsmål, körkortsmål och studiestöds mål.¹⁰⁰

⁹⁹ RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015 (totalt domstol)

¹⁰⁰ RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (totalt domstol), http://www.forvaltningsrattenimalmo.domstol.se/upload/Lokala_webbplatser/Domstolsverket/Statistik/Förvaltningsrätter.pdf, samt RFI-81391_501 - Omloppstid_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (per domstol)

4. Resultat

Resultaten fördelade inom måltyperna SFB, SoL, Skattemål och sammantaget på måltyperna.

Tabell 6. – fördelning inom SFB

Måltyp	Avslag	Bifall	Totalt	Andel bifall	Ej prövning
Skriftligt	951	133	1084	12 %	61
Ombud	130	37	167	22 %	2
Muntligt	25	7	32	22 %	–
Muntligt + Ombud	20	7	27	26 %	–
Totalt	1126	184	1310	14 %	63

Antalet avgöranden med muntlighet och ombud är lågt sett till det totala antalet avgöranden (endast 32 respektive 167 av 1310, jämför *kolumn 3*). Samtidigt är det tydligt att dessa avgöranden leder i mycket högre utsträckning till bifall jämfört med skriftlig handläggning. Det kan vidare konstateras att muntlighet leder till bifall i lika hög utsträckning som ombud med skriftligt förfarande, (jämför *kolumn 4 Andel bifall*).

Tabell 7. – fördelning inom SoL

Måltyp	Avslag	Bifall	Totalt	Andel bifall	Ej prövning
Skriftligt	2923	362	3285	11 %	163
Ombud	12	2	14	14 %	1
Muntligt	36	19	55	35 %	1
Muntligt + Ombud	–	2	2	100 %	–
Totalt	2971	385	3356	11 %	165

Inom SoL målen är antalet avgöranden med muntlighet och ombud lågt, jämfört både som andel av totala mängden SoL mål och även jämfört med andra måltyper (endast 55 respektive 14 av 3285, jämför *kolumn 3*). Detta gör det svårt att dra långtgående slutsatser baserat på resultaten i denna studie. Trots detta kan det konstateras att andelen bifall kraftigt avviker positivt vid muntligt förhandling (hela 35% för muntlighet jämfört med 14% för ombud och 11% skriftlighet), vilket visas i tabellens fjärde kolumn ”Andel bifall”. Det är dessutom intressant att konstatera att antalet domar med ombud avviker kraftigt jämfört med de andra måltyperna och är mycket lägre (jämför *kolumn 3*).

Tabell 8. – fördelning inom Skattemål

Måltyp	Avslag	Bifall	Totalt	Andel bifall	Ej prövning
Skriftligt	630	112	742	15 %	41
Ombud	219	76	295	26 %	9
Muntligt	36	7	43	16 %	–
Muntligt + Ombud	41	13	54	24 %	–
Totalt	926	208	1134	18 %	50

Skattemålen särskiljer sig på flera sätt, bland annat genom den höga förekomsten av företag som part. Även när enskilda uppträdde gjorde de det ofta i mål med företrädaransvar och befanns vara solidariskt betalningsskyldiga med företaget. Beloppen har också avvikit genom att generellt sett vara högre jämfört med de andra måltyperna. Förekomsten av ombud har varit avsevärt högre och även muntlighet och muntlighet + ombud, har varit något högre (295 respektive 43 och 54 av 1134), vilket visas i tabellens tredje kolumn ”Totalt”.

Tabell 9. – fördelning på samtliga måltyper

Måltyp	Avslag	Bifall	Totalt	Andel bifall	Ej prövning
Skriftligt	4504	607	5111	12 %	265
Ombud	361	115	476	24 %	12
Muntligt	97	33	130	25 %	1
Muntligt + Ombud	61	22	83	27 %	–
Totalt	5023	777	5800	13 %	278

De sammantagna resultaten för de tre måltyperna visar att förekomsten av muntlighet, ombud och muntlighet + ombud kraftigt ökar andelen bifall, med mer än dubbelt så mycket jämfört med ett skriftligt förfarande (hela 25% för muntlighet respektive 24% för ombud samt 27% för muntlighet + ombud jämfört med 12% för skriftlighet). Det ska dock poängteras att både muntliga- och ombudsavgöranden är få till antalet (endast 130 respektive 476 av 5800). Fördelningen av studiens domar mellan SFB, SoL och skattemål överrensstämmer i stort med de andelar som Domstolsverket anger och som är redovisade i *Tabell 5 - fördelning per måltyp och handläggningsform i landets samtliga förvaltningsrätter*. Studiens uppfattning är att antalet muntliga, ombuds och muntliga + ombudsavgöranden är tillräckliga för att kunna dra vissa slutsatser beträffande deras samband med bifall. Skillnaderna i andel bifall mellan muntlighet, ombud och muntlighet + ombud är däremot inte tillräckligt stora för att kunna dra några slutsatser mellan dessa faktorer sinsemellan (jämför kolumn 4 i Tabell 9).

5. Deskriptiv resultatanalys

Studiens resultat pekar tydligt på en förstärkning av andelen bifall vid muntliga förhandlingar fördelat på samtliga måltyper (*Tabell 9, kolumn 4*).

Inom SFB målen (*Tabell 6*) märks en tydlig förstärkning av muntlighet med 22% bifall jämfört med 12% vid skriftligt förfarande. Slutsatsernas svaghet i detta fall beror på det relativt sett låga antalet muntliga förhandlingar jämfört med skriftliga. När det kommer till förekomsten av ombud är resultatet samma dvs. 22% bifall jämfört med skriftligt förfarande och det kan även konstateras att antalet avgöranden med ombud är mycket fler än antalet muntliga förhandlingar. Vad gäller resultatet för muntligt + ombud kan det noteras en högre andel bifall på 26%. Även här måste dock svagheten med det låga antalet poängteras.

När det kommer till SoL målen (*Tabell 7*) måste det inledningsvis beaktas att förekomsten av muntlighet, ombud samt muntlighet + ombud är mycket låg jämfört med antalet skriftliga förfaranden. Totalt utgör dessa tre kategorier 71 st avgöranden av totalt 3356 st. Det är därför vanskligt att dra alltför långtgående slutsatser av resultaten och det väcker dessutom den intressanta frågan varför det förhåller sig på det viset. En fråga som dock är lämplig för en annan framtida studie. Icke desto mindre kan det konstateras att muntlig förhandling leder i 35% av fallen till bifall jämfört med 11% vid skriftligt förfarande, vilket är en kraftig förstärkning av andelen bifall genom muntlig förhandling och ligger i linje med studiens teori. Förekomsten av ombud leder i 14% av fallen till bifall vilket också är högre jämfört med vid skriftligt förfarande (Se *kolumn 4 i Tabell 7*). Samtidigt är skillnaden så liten att det inte går att dra några större slutsatser av resultaten. Det låga antalet avgöranden med muntligt + ombud leder till samma slutsats, nämligen att det inte går att dra några långtgående slutsatser beträffande dess inverkan på bifallen.

Vad gäller skattemålen (*Tabell 8*) var skillnaderna i bifall mellan muntlig förhandling och skriftlig handläggning lägst med 16% muntlighet och bifall jämfört med 15% för skriftlighet och bifall, vilket innebär att skillnaden är försumbar och att muntlighet i sig inte kan tänkas leda till bifall inom skattemålen (med 97 muntliga av totalt 1134 avgöranden, jämför *kolumn 4 i Tabell 8*). Även inom denna måltyp är antalet muntliga förhandlingar låg jämfört med de skriftliga förfarandena (Se *kolumn 3 i Tabell 8*). Samtidigt visar skattemålen ett resultat på 26% bifall för ombud och något lägre resultat, 24% för muntligt + ombud (Se *kolumn 4 i Tabell 8*). Förekomsten av ombud leder alltså i högre grad till bifall jämfört med vid muntlig förhandling och skriftligt förfarande. Antalet avgöranden med ombud samt muntligt + ombud är högre jämfört med de andra måltyperna och även som andel inom måltypen skattemål (med 295 ombud, respektive 54 för muntligt + ombud av totalt 1134, jämför *kolumn 3 i Tabell 8*). Det innebär att resultatens styrka också ökar något.

Sammantaget är resultaten fördelat på samtliga måltyper (*Tabell 9*) totalt sett 13% bifall, varav 12% bifall vid skriftliga förfaranden. Samtidigt som andelen bifall är 25% vid muntlighet och 24% vid ombud (Se *kolumn 4 i Tabell 9*). Antalet skriftliga förfaranden dominerar och utgör 5111 st av totalt

5800 st avgöranden. Förvaltningsprocessen leder därmed generellt sett till en låg andel bifall och förekomsten av muntlighet eller ombud påverkar bifallen lite totalt sett. Skillnaden i bifall mellan muntlig förhandling och ombud visar sig vara försumbar med en procentenhets skillnad, dock med tillägget att resultatet för ombud är mer tillförlitligt genom ett högre antal avgöranden (jämför resultaten i *kolumn 3 och 4 i Tabell 9*). Andelen bifall vid muntlighet och ombud är med 25% respektive 24% avsevärt högre än vid skriftligt förfarande med 12%. Vidare kan det konstateras att muntligt + ombud leder till bifall i 27% av fallen. Ett resultat som verkar rimligt om muntlighet i sig och ombud i sig betraktas som faktorer som förstärker utfallet av bifall. Därmed kan det antas att muntlighet + ombud utgör en sammanslagning av två faktorer som var och en för sig förstärker andelen bifall, med resultatet att det leder till bifall i än högre utsträckning. Det ska dock tilläggas att skillnaden i andelen bifall uttryckt procentuellt för muntligt + ombud jämfört med muntlighet och ombud är liten samt att det låga antalet avgöranden, 83 st av 5800 st gör resultatet något mindre tillförlitligt.

5.1 Återkopplande analys

5.1.1 Utgångspunkt i forskningsfrågorna

Återkopplande analys med utgångspunkt i forskningsfrågorna som anges under rubriken *1.2.1 Forskningsfrågor*:

1. *Leder muntlig förhandling i förvaltningsprocessen till bifall i högre utsträckning än skriftlig handläggning?* och i så fall,
2. *Leder muntlig förhandling i förvaltningsprocessen till bifall i högre utsträckning än förekomsten av ombud?*

Forskningsfrågorna besvaras genom resultaten i *Tabellerna 6,7,8, och 9*.

Vad gäller forskningsfråga 1 så visar resultaten att muntlighet sammantaget för de tre måltyperna leder till bifall i 25% av fallen jämfört med 12% vid skriftligt förfarande (Se *kolumn 4 i Tabell 9*). Den muntliga förhandlingen i förvaltningsprocessen leder således till bifall i högre utsträckning än genom skriftlig handläggning. Med beaktande av förutsättningarna angivna under rubriken *5.2 Generaliserbarhet*, samt med undantag för måltypen skattemål där skillnaden i resultat för bifall mellan muntlighet och skriftlighet på en procentenhet är försumbar. I skattemålen leder således den muntliga förhandlingen och skriftlig handläggning till lika stor andel bifall (Jämför *kolumn 4 i Tabell 8*).

Vad gäller forskningsfråga 2. om förekomsten av ombud i förvaltningsprocessen kan det också med härledning i *Tabellerna 6,7,8 och 9* konstateras att resultatet för ombud sammantaget för samtliga tre måltyper leder till bifall i 24% av fallen jämfört med 25% vid muntlig förhandling (Se *kolumn 4 i Tabell 9*). Skillnaden på en procentenhet kan anses vara försumbar och förekomsten av ombud i förvaltningsprocessen leder således till bifall i lika hög utsträckning som vid muntlig förhandling, med beaktande av förutsättningarna angivna under rubriken *6.1 Generaliserbarhet*. Samt med undantag för måltypen SoL där skillnaden i resultat för bifall med ombud är 14% och

bifall med muntlighet är 35%, dvs en kraftig fördel för bifall genom muntlig förhandling (Se *kolumn 4 i Tabell 7*). Dock innebär det låga antalet avgöranden med ombud att resultatens tillförlitlighet är låg. Samt dessutom med undantag för måltypen skattemål där förekomsten av ombud leder till bifall i 26% av fallen jämfört med 16% bifall vid muntlighet (Se *kolumn 4 i Tabell 8*).

Sammanfattningsvis innebär det sagda vad gäller forskningsfråga 2 om muntlig förhandling i förvaltningsprocessen leder till bifall i högre utsträckning än förekomsten av ombud, att det sammantaget för de tre måltyperna leder till bifall i lika hög utsträckning (Se *kolumn 4 i Tabell 9*). Likaså leder det till bifall i lika hög utsträckning inom måltypen SFB (Se *kolumn 4 i Tabell 6*). I måltypen SoL leder muntlighet till bifall i högre utsträckning (Se *kolumn 4 i Tabell 7*) och i skattemål leder muntlighet till bifall i lägre utsträckning (Se *kolumn 4 i Tabell 8*).

5.1.2 Utgångspunkt i hypotesen

Återkopplande analys med utgångspunkt i hypotesen som anges under rubriken *1.3.1 Hypotes:*

muntlig förhandling i förvaltningsprocessen gynnar den enskilde genom att i högre utsträckning än skriftlig handläggning leda till bifall, eftersom muntligheten leder till att informationen tillhandahålls domstolen genom ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med i ett skriftligt förfarande.

Studiens resultat visar att muntlig förhandling i förvaltningsprocessen gynnar den enskilde genom att i högre utsträckning leda till bifall. Därmed återstår frågan om det beror på att muntligheten leder till att informationen tillhandahålls domstolen genom ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med i ett skriftligt förfarande, i enlighet med hypotesen. Att gå vidare från en beskrivande till en förklarande ansats innebär en forskningsmässig utmaning för studien. Utmaningen består i detta fall i att appliceringen av teorin på resultaten kan utgöra en svag länk. Alltså även om teorin tillerkänns det värde som den förespråkar och studiens resultat anses som tillförlitliga så blir värdet på svaret beroende av hur väl teorin appliceras på resultaten.

Studiens applicerande av *the vividness effect* genom hypotesen på forskningsfrågorna sker i tre steg.

Det första steget innebär att man accepterar den teoretiska utgångspunkten att information som betraktas som mer levande leder till en mer trovärdig, sympatisk och övertygande bedömning. I enlighet med slutsatserna i Granhag & Landström (2005), Landström (2008) samt Landström, Willén & Bylander (2012).¹⁰¹

Det andra steget innebär ett erkännande att muntligt framförd information utgör en mer levande framställning, vilket innebär ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med samma budskap framfört i skriftlig form och som Granhag & Landström (2005) konstaterat beträffande muntliga vittnesmål.¹⁰²

---

¹⁰¹ Granhag (2005), Landström (2008) samt Landström SvJT 2012

¹⁰² Granhag (2005) s. 273

Det tredje steget innebär ett accepterande av utgångspunkten att muntlig förhandling inom förvaltningsprocessen innebär att information tillhandahålls domstolen muntligt. Som studien påpekar under rubriken *1.4.3 Muntlighet specifikt*, sker detta åtminstone till del genom muntliga förhandlingar eftersom processen aldrig är renodlat muntlig utan även innehåller skriftlig handläggning.

När de tre stegen tillämpas utmynnar det i resultatet:

Muntliga förhandlingar i förvaltningsprocessen medför att information tillhandahålls domstolen muntligt, innebärandes en mer levande framställning jämfört med skriftlighet och följaktligen ett kortare psykologiskt avstånd, vilket leder till en mer trovärdig, sympatisk och övertygande bedömning.

Slutsatsen blir således att en mer trovärdig bedömning gynnar den enskilde genom att dennes utsago och yrkanden tillmäts större vikt. En mer sympatisk bedömning av den enskildes yrkande leder till att domstolen i högre utsträckning avgör till den enskildes fördel. Att den enskildes talan bedöms mer övertygande leder till att domstolen är mer benägen att döma i enlighet med den enskildes yrkande. Den återkopplande analysen med utgångspunkt i hypotesen leder därmed till slutsatsen,

Ja, muntlig förhandling i förvaltningsprocessen gynnar den enskilde genom att i högre utsträckning leda till bifall, eftersom muntligheten leder till att informationen tillhandahålls domstolen genom ett kortare psykologiskt avstånd jämfört med i ett skriftligt förfarande.

5.1.3 Utgångspunkt i syftet

Återkopplande analys med utgångspunkt i syftet som anges under rubriken *1.2 Syfte*:

att undersöka det statistiska sambandet mellan muntlig förhandling och bifall inom förvaltningsprocessen och presentera en möjlig förklaring till varför sambandet finns.

Det statistiska sambandet mellan muntlig förhandling och bifall har redovisats i kapitel 4. *Resultat* och analyserats genom forskningsfrågorna under rubriken *5.1.1 Utgångspunkt i forskningsfrågorna*. En möjlig förklaring till varför sambandet finns, redovisas under rubrik *5.1.2 Utgångspunkt i hypotesen*. Studiens syfte är därmed uppnått.

För att resultaten ska utgå från relevanta jämförelser har studien även valt att titta på förekomsten av ombud och bifall. Analysen har därefter landat i slutsatsen att både muntlighet och ombud påverkar andelen bifall jämfört med skriftligt förfarande men att graden av påverkan varierar beroende på måltyp och att slutsatsernas tillförlitlighet varierar likaså beroende på antalet muntliga- respektive ombudsavgöranden. Sammantaget är dock studiens uppfattning att muntlighet och ombud generellt sett leder till bifall i lika hög utsträckning inom förvaltningsprocessen.

En avvikelse i genomförandet från studiens ursprungssyfte måste dock lyftas fram i denna del. Under insamlingsfasen har nämligen också avgöranden hittats med både muntlig förhandling och

förekomst av ombud, dessa har redovisats som muntlighet + ombud. Resultaten för muntlighet + ombud har sammantaget för samtliga måltyper inneburit en svag förstärkning av effekterna av muntlighet respektive ombud var för sig och med 27% bifall jämfört med 12% bifall för skriftlighet visat sig vara det som i störst utsträckning leder till bifall (*Se kolumn 4 i Tabell 9*). Detta gäller även för måltyperna SFB och SoL men inte för skattemålen där muntlighet + ombud leder till två procentenheter lägre bifall jämfört med ombud (endast 24% bifall jämfört med 26% bifall för ombud, jämför *kolumn 4 i Tabell 8*). Detta är ett rimligt resultat eftersom muntlighet i skattemål leder till en nästan lika låg bifallsandel som skriftlighet (endast 16% bifall jämfört med 15% bifall för skriftlighet, jämför *kolumn 4 i Tabell 8*). Därmed sänker muntligheten effekterna av ombud vilket är det som visar sig i resultaten av muntligt + ombud.

Samtidigt måste anges att det låga antalet avgöranden med muntlighet + ombud innebär att resultatens tillförlitlighet är något nedsatt.

6. Avslutning

6.1 Generaliserbarhet

Inledningsvis kan det konstateras att två saker sänker resultatens generaliserbarhet,¹⁰³ vilket därmed också påverkar styrkan på de slutsatser som kan dras.

För det första utgår avgörandena från en förvaltningsrätt, under ett år. Det kan i de fallen innebära att det finns en kultur eller personal som agerar avvikande inom just den domstolen. Dessutom kan domkretsen som förvaltningsrätten i Göteborg hör till också avvika på så vis att ärendena är annorlunda, eller att den enskilde som hör till denna domkrets är mer eller mindre benägen att begära muntlig förhandling eller ta hjälp av ombud jämfört med andra delar av landet. Det finns dock inget som tyder på att förvaltningsrätten i Göteborg skiljer sig nämnvärt från andra förvaltningsrätter i landet.

För det andra, är muntliga förhandlingar och förekomst av ombud ovanligt och det är vanligt med avslag. Det är alltså två typiska förvaltningsrättsliga egenskaper som i samverkan leder till de låga antalen avgöranden som ligger till grund för slutsatserna. Detta gör det svårt att dra starka slutsatser beträffande muntlighetens och ombudens effekt på bifall.

En låg tillförlitlighet till studiens resultat påverkar slutsatsernas allmängiltighet i bemärkelsen att de inte går att tillämpa på andra fall. Samtidigt kan det konstateras att det finns en klar och tydlig skillnad i andelen bifall till fördel för muntlighet och ombud. Dessutom kan vi konstatera att förvaltningsprocessen inte förändrats nämnvärt sedan 2015 och det är rimligt att anta att förvaltningsrätten i Göteborg med tillhörande domkrets är representativ för landet. Dessutom talar teorin till stöd för resultatet. Studiens sammantagna bedömning är därmed att vidare slutsatser beträffande resultaten kan dras genom teorins allmängiltighet.¹⁰⁴ Studien kan därmed användas för att beskriva och förstå effekterna av muntlig förhandling och förekomst av juridiskt skolade ombud även i framtida förvaltningsprocesser.

6.2 Vidare forskning

För framtiden finns behov av en mer djuplodande studie för att fastställa vad om kännetecknar de mål som avgörs genom muntlig huvudförhandling, i syfte att fastställa andra eventuella bakomliggande faktorer till bifallet.

Som studien påvisat är det stora skillnader i resultaten mellan de tre måltyperna. Eftersom måltyperna skiljer sig åt så mycket är det ett rimligt antagande att de klagande också skiljer sig åt mellan olika måltyper. Det innebär att faktorer så som hur resursstark individen är, både ekonomiskt men också kunskapsmässigt påverkar dels kännedom om möjlighet att yrka på muntlig förhandling och dels hur processen förs i övrigt. I förlängningen blir dessa samhällseliga ojämlikheter en fråga

---

¹⁰³ Generaliserbarhet i bemärkelsen, hur allmänt hållna är slutsatserna att de utan vidare kan appliceras och tillämpas som förklaring i andra förvaltningsprocessuella avgöranden, vilket avgör graden av studiens externa validitet.

¹⁰⁴ För mer resonemang om kodade variabler och hur de belägger teorin med empiriskt stöd se även Esaiasson (2012) s. 96

om Access to Justice och rätten till en rättvis prövning. Det hade därför varit intressant att i framtida studier undersöka denna aspekt och titta på hur de klagande generellt skiljer sig åt mellan måltyperna och vilken inverkan det har på bifallsfrekvens.

Den kanske viktigaste framtida möjligheten och den med mest potentiell genomslagskraft är en digital registrering av varje mål i ett kort formulär på ett antal faktorer, så som ålder, kön, etnicitet, utfall, handlägningsform etc. En sådan sortering skulle enkelt kunna göras av handläggaren i domstolen på ett fåtal minuter i samband med avgörandet. Det skulle samtidigt få till effekt att stora mängder domar snabbt, enkelt och tillförlitligt kan studeras och analyseras ur en mängd olika perspektiv. Detta hade kunnat ge svar på hur olika domare dömer i olika måltyp, skillnader mellan domstolarna, på kön, på måltyp eller till och med för att undersöka sambandet mellan domar som meddelas på exempelvis tisdagar och bifall. Implementeringen av ett sådant formulär hade inneburit ett verktyg för empirisk juridisk forskning med mycket intressant potential.

6.3 Slutdiskussion

Studien utgör, genom sin empiriska metod och psykologiska teori, ett litet bidrag inom vad som kan kallas transdisciplinär forskning. Där den i grunden juridiska forskningsfrågan, *Om muntlig förhandling, skriftlig handläggning eller förekomsten av ombud i förvaltningsprocessen leder till bifall i högre utsträckning?*, har besvarats med hjälp av ett juridiskt material i form av domarna, en kvantitativ statistisk metod och förklarats med *the vividness effect*, hämtad från psykologin. En vanligare tillämpning av gränsöverskridande forskning sker inom den redan etablerade rättsfilosofin. Därmed är denna studie annorlunda, men annorlunda behöver inte vara sämre. Enligt studiens förmenande i detta fall kanske till och med bättre med hänsyn till studiens syfte. Precis som professorn i allmän rättslära vid Uppsala universitet, Minna Gräns påpekar i Juridisk metodlära är det

*”många gånger långt ifrån tillräckligt att producera lösningar som enbart tar hänsyn till de förutsättningar som kan hittas innanför ett slutet rättssystem genom användningen av ’den traditionella rättsvetenskapliga metoden’”.*¹⁰⁵

Eftersom traditionella rättsvetenskapliga metoder, så som rättsdogmatik inte på ett fullgott sätt kan belysa alla juridiska fenomen och problem, så har denna studie valt en annorlunda metod. Tillämpat i detta fall har rättsdogmatiken därför förstärkts med ett transdisciplinärt förhållningssätt. Det har fört med sig möjligheten att undersöka effekten av handlägningsformerna och förekomsten av ombud inom förvaltningsprocessen genom att visa ett statistiskt samband mellan muntlighet, skriftlighet och ombud. Att i en framtida studie undersöka en annan aspekt av ämnet med en rättsdogmatisk metod innebär en växelverkan mellan olika forskningsdiscipliner vilket bidrar till en mer fullständig förståelse av juridiken.

---

¹⁰⁵ Gräns (2013) s. 429

6.4 Slutsatser

Studiens resultat pekar på att det sammantaget för de tre måityperna är dubbelt så stor andel bifall genom en muntlig förhandling än genom ett skriftligt förfarande. Denna studie erbjuder en möjlig delförklaring genom tillämpning av den psykologiska teorin *the vividness effect* enligt vilken det psykologiska avståndet som varierar med handläggningsformerna muntlighet och skriftlighet leder till olika utfall i termer av bifallsfrekvens.¹⁰⁶

När det kommer till studiens slutsatser är det i slutändan kanske rättsvetaren och den yrkesverksamme juristen som i störst utsträckning kan ta del av dem. För rättsvetaren medför slutsatserna att det är anmärkningsvärt att olika handläggningsformer verkar leda till olika utfall. Det stora antalet undersökta mål medför att det är sannolikt, rent statistiskt att det bland sorteringen på handläggningsform, muntlighet respektive skriftlighet finns lika stora andelar mål med exempelvis långtgående yrkanden, små yrkanden, bra bevisning, dålig bevisning och så vidare. Följaktligen är det sannolikt att målen är lika beträffande sakomständigheterna. Därmed innebär det relativt sett fördelaktiga utfallet som en muntlig förhandling leder till jämfört med ett skriftligt förfarande att lika fall i bemärkelsen lika sakomständigheter leder till olika utfall. Skillnaderna utgör en betänklighet som blir problematisk ur ett rättssäkerhetsperspektiv genom en olik behandling av lika fall.

Det finns ytterligare en aspekt av studiens resultat som är anmärkningsvärd för rättsvetaren. Skattemålen där förekomsten av juridiskt skolade ombud är högre (349 av 1136, se *kolumn 3 i Tabell 8*) leder till bifall i 26% av fallen jämfört med 15% bifall vid skriftlighet (se *kolumn 4 i Tabell 8*). Återigen är det skillnaderna som är problematiska ur ett rättssäkerhetsperspektiv genom en olik behandling av lika fall. Rätt till ersättning för ombudskostnader i skattemål uppställer krav på bifall, att ärendet avser en fråga av betydelse för rättstillämpningen eller att synnerliga skäl föreligger enligt 43 kap. 1§ Skatteförfarandelagen 2011:1244 (SFL). För den enskilde som hamnar i en förvaltningsprocess inom skattemål kan den ekonomiska risken som följer av ett skattetillägg vid ett betungande avgörande enkelt vägas mot bifallsfrekvensen och processkostnaderna. Eftersom förekomsten av ett juridiskt skolat ombud i mycket högre utsträckning leder till bifall och samtidigt utgör en kostnad som sällan ersätts, så gynnas ekonomiskt mer resursstarka individer. Lägg till ett yrkande om muntlig förhandling och sannolikheten för bifall är nästan dubbelt så hög (27% bifall för muntlighet + ombud jämfört med 15% för skriftlighet, se *kolumn 4 i Tabell 8*). En sådan ordning utgör ett rättssäkerhetsproblem genom att den enskildes rätt till en rättvis bedömning blir avhängig dennes ekonomiska förutsättningar.

---

¹⁰⁶ Närbesläktat med *the vividness effect* som utgår från det psykologiska avståndet är en annan väl etablerad psykologisk teori, Construal Level Theory vars grundtes är att ett fysiskt avstånd leder till samma effekter. För denna studie kan det resoneras kring om muntligheten leder till fysiska eller psykologiska avstånd. *The vividness effect* har dock använts frekvent i juridiska och rättspsykologiska sammanhang även under senare år och i svenska förhållanden av svenska forskare. Icke desto mindre utgår båda teoribildningarna från samma grundläggande antagande att ökade avstånd leder till mindre förlåtande, mindre förstående och mer fördömande.

För den yrkesverksamme juristen ur ett processförarperspektiv kan studiens slutsatser användas som en processtaktisk kunskap. Vid samtal med praktiker framträder den förhärskande uppfattningen att muntlighet leder till bifall i högre utsträckning inom förvaltningsprocessen. Nu är det också bevisat. Dessutom för användandet av psykologiska teorier med sig insikter i att avståndet till information, både känslomässigt, fysiskt och psykiskt påverkar hur vi människor tar till oss informationen och bedömer den. För den processande praktikern kan studiens slutsatser påverka inte bara benägenheten att yrka på muntlig förhandling utan också innehållet i den rättsliga argumentationen. Genom att föra en argumentation som uppfattas mer relevant för åhörarna blir den subjektiva uppfattningen att informationens psykologiska avstånd blir kortare med effekten att bedömningen blir mer trovärdig, sympatisk och övertygande, vilket också var den inledande orsaken till mitt intresse för det här ämnet. Studiens slutsatser leder därmed till ett mycket litet rättsvetenskapligt bidrag.

6.5 Bidraget till den rättsvetenskapliga debatten

Med slutsatserna i denna studie väljer jag att komma in i debatten om handläggningsform inom förvaltningsprocessen ur ett rättssäkerhetsperspektiv genom att dels bevisa en faktisk rättssäkerhetsbrist och dels presentera en möjlig förklaring till varför det förhåller sig på det viset.

I den övergripande rättsvetenskapliga debatten om handläggningsform inom förvaltningsprocessen finns både argument för och emot muntlighet respektive skriftlighet. I Prop. 1971:30 och SOU 2014:76 förespråkas skriftlighet med argumenten att det är snabbare, billigare och effektivare, vilket bland annat Kleist & Wejedal har problematiserat.¹⁰⁷ Ur ett komparativt perspektiv argumenterar Bull för att Norge, Finland, USA och EU-domstolen regelbundet har muntliga förhandlingar inom motsvarigheten till förvaltningsrättsliga mål och detta även i högsta instans.¹⁰⁸ Ytterligare ett argument som Bull framfört är domstolens legitimitet som kommer med synlighet när den enskilde får tillträde till domstolen genom muntlig förhandling.¹⁰⁹ Handläggningsformen har också diskuterats ur ett offentlighetsperspektiv av Bylander.¹¹⁰

Specifikt ur ett rättssäkerhetsperspektiv har det i juridisk doktrin argumenterats att rättssäkerheten ökar genom muntlig förhandling på grund av ett antal faktorer.¹¹¹ Eller om man så vill, ett antal saker försvårar situationen för den enskilde i förvaltningsprocessen genom skriftlig handläggning.

För det första så innebär den skriftliga handläggningen att parterna skriftväxlar till dess att inget nytt införts i processen och domstolen anser att målet är så utrett som dess beskaffenhet kräver

---

¹⁰⁷ Lavin (JT 1/1989/90) s. 78, Prop. 1971:30 s. 530, 535, och SOU 2014:76, s. 296, samt även Kleist & Wejedal, FT, 4/2013 s. 385

¹⁰⁸ Bull (2005) s. 79-80

¹⁰⁹ Bull (2005) s. 83

¹¹⁰ Bylander (2006) s. 423

¹¹¹ Se vidare resonemang under rubriken *1.4.3 Rättssäkerhet* samt även Kleist & Wejedal, FT, 4/2013 s. 374

i enlighet med Förvaltningsprocesslagen 8§, för att därefter avgöra målet. Som Kleist & Wejedal har resonerat så intar Förvaltningsdomstolarna i mål med skriftlig handläggning en mer passiv roll, eftersom att det är svårt att genomföra en god materiell processledning genom skrift, vilket leder till att oklarheter eller brister i den enskildes talan tolkas till dennes nackdel. Särskilt jämfört med muntlig förhandling där domstolen kan uppnå en god materiell processledning genom att direkt på plats ställa frågor och begära förtydliganden för att således reda ut oklarheter.¹¹²

För det andra bedöms skriftlig handläggning göra det svårare för den enskilde att föra process jämfört med muntlighet.¹¹³

För det tredje talar muntlig förhandling för att utredningen i målet blir bättre. Eftersom domstolens utredningsbehov är avgörande för beslutet om beviljande av muntlig förhandling kan det därmed antas att mål som kompletteras med muntlig förhandling också blir bättre utredda. En bättre utredning kan vara orsaken till att mål som avgjorts med muntlig förhandling i högre utsträckning leder till bifall.¹¹⁴ Alla dessa argument har lyfts upp och diskuterats tidigare. Denna studies tillägg till debatten blir dels att bevisa en faktisk rättssäkerhetsbrist och dels att presentera en möjlig förklaring till varför det förhåller sig på det viset.

Enligt studiens uppfattning ska valet av handlägningsform inte leda till någon annan materiell bedömning med påverkan på utfallet, utan genom muntlig förhandling endast möjliggöra ett komplement till den skriftliga handläggningen. Som studiens resultat tyder på leder skillnaderna i handlägningsform till olika materiell bedömning med påvekan på utfallet, samtidigt som det stora antalet undersökta avgöranden talar för att de statistiskt sett är lika i övrigt. Den enskilde vars ärende hamnar i förvaltningsrätten har en avsevärt högre sannolikhet att vinna bifall genom att yrka på och få muntlig förhandling. Genom att inte göra det och föra förvaltningsprocess skriftligt löper den enskilde alltså större risk att få avslag. Det är just de faktiska skillnaderna mellan skriftlighet och muntlighet som studien redovisat i *kapitel 4* som är det problematiska ur ett rättssäkerhetsperspektiv genom att lika fall i bemärkelsen lika sakomständigheter inte bedöms lika.

Utöver det och utöver de förklaringar som tidigare diskuterats i doktrin presenterar studien ytterligare en möjlig förklaring till skillnaderna i andelen bifall mellan handlägningsformerna. Argumentet som utgår från teorin *the vividness effect* innebär att det kortare psykologiska avstånd som följer av muntlig förhandling jämfört med skriftlig handläggning leder till bedömningar som är mer gynnsamma för den enskilde. Där studiens bakomliggande resonemang är att just närvaron i domstolen, där rätten kan prata med en individ som de har framför sig och höra hennes resonemang, gynnar den enskilde mer jämfört med att enbart kommunicera skriftligt och slutligen döma över ett personnummer.

---

¹¹² Kleist & Wejedal, FT, 4/2013 s. 373

¹¹³ Prop. 1971:30 s. 521 och Bylander (2006) s. 403 samt Kleist & Wejedal, FT, 4/2013 s. 359

¹¹⁴ Kleist & Wejedal, FT, 4/2013 s. 355

Även med antagandet att skillnaderna i utfallet mellan handlägningsformerna beror på den enskildes processföring, ser vi dock med studiens empiriska resultat att domstolarna inte reparerar skillnaderna genom materiell processledning. För domstolarna skulle en medvetenhet om skillnaderna i utfall mellan handlägningsformerna kunna leda till att den materiella processledningen utvecklades vid skriftlig handläggning.

Det kan diskuteras vem som bär ansvaret för rättssäkerhetsbristen, i denna studies slutdiskussion kan jag dock sträcka mig till att säga att effekterna av det går ut över den enskilde. Det kan därmed konstateras att skillnaderna i utfallen mellan muntlighet och skriftlighet inom förvaltningsprocessen är oacceptabel för det svenska domstolssystemet som har rättssäkerheten som sitt viktigaste övergripande mål.

7. Käll- och litteraturförteckning

7.1 Litteratur

Bell, Brad & Loftus, Elizabeth, *Vivid Persuasion in the Courtroom*, Journal of Personality Assessment, 49, 1985, s. 659-664.

Bohlin, Alf & Warnling–Nerep, Wiweka, *Förvaltningsrättens grunder*, Norstedts juridik, Stockholm: 2012.

Bull, Thomas, *Muntlig handläggning i förvaltningsdomstol*, i Regner, Göran, Eliasson, Marianne & Vogel, Hans-Heinrich (red.) Festskrift till Hans Ragnemalm, Juristförlaget, Lund: 2005, s. 71-83.

Bylander, Eric, *Muntlighetsprincipen: En rättsvetenskaplig studie av processuella handläggningsformer i svensk rätt*, Iustus, Uppsala: 2006.

Dahlgren, Göran, *Allmän förvaltningsdomstols officialprövning*, Svensk Juristtidning, 1994 s. 388 - 406.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Norstedts juridik, Stockholm: 2012.

Granhag, Pär Anders & Landström, Sara, *Muntlighet vid domstol ur ett rättspsykologiskt perspektiv*, i Bylander, Eric & Lindblom, Per Hendrik (red.) Muntlighet vid domstol i Norden - En rättsvetenskaplig, rättspsykologisk och rättsetnologisk studie av presentationsformernas betydelse vid domstol i Norden, Iustus, Uppsala: 2005, s. 267-290.

Gräns, Minna, *Användningen av andra vetenskaper*, i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund: 2013, s. 421-434.

Hane, John, *Rätten till domstolsprövning, en översikt av Europakonventionens artikel 6*, Förvaltningsrättslig Tidskrift, Visby, 1/1989, s. 18-46.

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund: 2013, s. 21-44.

Kleist, David & Wejedal, Sebastian, *Tala är silver, tuga är guld - om muntlig förhandling i förvaltningsmål, särskilt i skattemål*, Förvaltningsrättslig Tidskrift, 4/2013, Visby, s. 345-375.

Landström, Sara, *CCTV, Live and Videotapes - How Presentation mode Affects the Evaluation of Witnesses*, Department of Psychology, University of Gothenburg: 2008.

Landström, Sara, Willén, Rebecca & Bylander, Eric, *Rättspraktikers inställning till modern ljud- och bildteknik i rättssalen - en rättspsykologisk studie*, Svensk Juristtidning, 2012, s. 197 - 218.

Lavin, Rune, *Civilprocessen och förvaltningsprocessen - en jämförelse*, Juridisk Tidskrift, Nr 1 1989/90, Jure, Stockholm, s. 70-88.

Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessen 2000*, Juridisk Tidskrift, Nr 1 2000/01, Jure, Stockholm, s. 93-110.

Nisbett, Richard & Ross, Lee, *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgment*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1980.

Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsprocessrättens grunder*, Jure, Stockholm: 2014.

Taylor, Shelley & Thompson Suzanne, *Stalking the Elusive "Vividness" Effect*, Psychological Review, 89, No. 2, American Psychological Association, 1982, s. 155-181.

von Essen, Ulrik, *Processramen i förvaltningsmål – Ändring av talan och anslutande frågor*, Norstedts juridik, Stockholm: 2009.

Warnling–Nerep, Wiweka, *Förvaltningsbeslut – överklagande, rättsprövning och annan domstolsprövning*, Studentlitteratur, Lund: 2010.

7.2 Offentliga tryck

Propositioner

Prop. 1971:30 - Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.

Prop. 1983/84:120 - Om regeringens befattning med besvärssärenden.

Prop. 1987/88:69 - Om europakonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige.

Prop. 1993/94:151 - Rättssäkerhet vid beskattningen

Statens offentliga utredningar

SOU 1964:27 - Lag om förvaltningsförfarandet

SOU 1991:106 - Domstolarna inför 2000-talet: arbetsuppgifter och förfaranderegler

SOU 2010:29 - En ny förvaltningslag

SOU 2014:76 - Betänkande av Utredningen om fortsatt utveckling av förvaltningsprocessen

Från Domstolsverket

Material enligt Request for Information, RFI-81391:

RFI-81391_501 - Omloppstid_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (per domstol)

RFI-81391_202 - Avgjorda mål per aktörsroll_Förvaltningsdomstol 2015 (per domstol)
RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015 (per domstol)
RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015 (totalt domstol)
RFI-81391_300 - Förhandlingstid i avgjorda mål_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (totalt domstol)
RFI-81391_501 - Omloppstid_Förvaltningsdomstol 2015_målkategori (per domstol)

7.3 Avgöranden

Regeringsrätten:

RÅ 2002 ref. 23

RÅ 2006 ref. 82

Europadomstolen:

Miller mot Sverige, ansökan nr. 55853/00, dom av den 8 februari 2005

Lundevall mot Sverige, ansökan nr. 38629/97, dom av den 12 november 2002

Fredin II mot Sverige, 20/1993/415/494, dom av den 25 januari 1994

7.4 Elektroniska källor

Om förvaltningsrätterna:

<http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Forvaltningsratt/>

<http://www.forvaltningsrattenigoteborg.domstol.se/Om-forvaltningsratten/>

<http://www.forvaltningsrattenigoteborg.domstol.se/Kontaktuppgifter/Forvaltningsratten-i-Goteborg>

http://www.forvaltningsrattentalmo.domstol.se/upload/Lokala_webbplatser/Domstolsverket/Statistik/Förvaltningsrätter.pdf

Om CLIP:

<http://psy.gu.se/forskning/forskargrupper/rattspsykologi>

Om JP Infonet:

<http://www.jpinfo.net.se/Om-oss/>

<http://www.jpinfo.net.se/Tjanster/rattsfallsnet/>

8. Bilagor

Bilaga 1.

Bilagan anger de lagar som respektive måltyp består av.

Måltyp Socialförsäkringsbalken (SFB):

- 3801 Socialförsäkringslagen, nu allmänna bestämmelser enligt 1-7 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3802 Sjukvårdsersättning, ersättning till smittbärare och för närståendevård, bidrag till arbetshjälpmedel, nu arbetshjälpmedel enligt 30 kap. smittbärarersättning enligt 46 kap. och närståendepennning enligt 47 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3803 Sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring resp. havandeskapspenning enligt 9 § samma kapitel, nu sjukpenning enligt 24-28 a kap. socialförsäkringsbalken och graviditetspenning enligt 10 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3804 Föräldrapennning enligt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, nu föräldrapenningsförmåner enligt 11-13 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3805 Sjuk- och aktivitetsersättning enligt 7 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, nu sjuk- och aktivitetsersättning enligt 32-37 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110) (se även 3823)
- 3806 Handikappersättning enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, nu handikappersättning enligt 50 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3807 Vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, nu vårdbidrag enligt 22 kap. socialförsäkringsbalken 2010:110)
- 3808 Lagen (1969:205) om pensionstillskott; upph. 2001:498
- 3810 Lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn, nu förmåner till efterlevande enligt 75-92 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3811 Lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn, nu särskilt pensionstillägg enligt 73 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3812 Lagen (1991:1047) om sjuklön
- 3813 Lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader; upph. (2007:1005)
- 3814 Lagen (1993:737) om bostadsbidrag, nu bostadsbidrag enligt 94-98 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3815 Ålderspension enligt 12 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring; kap. upph. (2000:774), jfr. kod 2201
- 3816 Lagen (1993:389) om assistansersättning, nu assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3817 Lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer, nu bostadstillägg enligt 99-103 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3818 Lagen (1994:309) om hustrutillägg i vissa fall då make uppbär folkpension; upph. (2000:781)
- 3819 Lagen (1994:553) om vårdnadsbidrag; upph. (1994:1567)
- 3820 Rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, nu rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 29-31 a kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3821 Lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, nu allmän ålderspension utom garantipension enligt 54-71 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3822 Lagen (1998:702) om garantipension, nu garantipension enligt 55-56, 65-67 och 69-71 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3823 F (1998:1773) om ersätt vid särskilda insatser för tre fjärdedels sjuk- eller aktivitetsersättning, nu särskilda insatser för försäkrade med tre fjärdedels sjuk- eller aktivitetsersättning enl 33 kap. 26-28 §§ socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3824 Lagen (2001:853) om äldreomsorgstöd, nu äldreomsorgstöd enligt 74 kap. socialförsäkringsbalken
- 3825 Lagen (2002:125) om överföring av värdet av pensionsrättigheter till och från europeiska gemenskaperna
- 3826 Lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd
- 3827 Boendetillägg enligt 103 a - 103 e socialförsäkringsbalken (2010:110)
- 3901 Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring - olycksfall - även livräntor, nu arbetsskadeersättning även livräntor - olycksfall
- 3902 Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring - Annan skadlig inverkan - även livräntor, nu arbetsskadeersättning även livräntor - annan skadlig inverkan
- 4001 Lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring; upph. (1976:380)
- 4002 Militärersättningslagen (1950:261); upph. (1977:265)
- 4101 Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd, nu statligt personskadeskydd enligt 43 kap SFB
- 4201 Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring
- 4301 Utbildningsförmåner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring; (upph. 2010:111)
- 4303 Förordningen (2002:744) om rekryteringsbidrag till vuxenstudier, (upph.2006:1475)
- 4304 Förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd
- 4402 Förordningen (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän
- 4501 Lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, nu allmänt barnbidrag enligt 15-16 kap. SFB
- 4502 Lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag, nu förlängt barnbidrag enligt 15-16 kap. SFB
- 4601 Lagen (1996:1030) om underhållsstöd, nu underhållsstöd enligt 17-19 kap. SFB
- 4602 Lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande; upph (1996:1030)
- 4603 Lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn; upph. (1996:1030)
- 4604 Lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn, nu adoptionsbidrag enligt 21 kap. SFB
- 4701 Förordningen (1988:890) om bilstöd till personer med funktionshinder, bilstöd enligt 52 kap. SFB
- 4802 Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring
- 4804 Förordningen (1995:711) om arbetsplatsintroduktion; upph. (1998:1781)
- 4805 Lagen (1997:1266) om arbetslivsutveckling; upph. (1998:1781)
- 4806 Lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor
- 4807 Förordningen (1997:1287) om generationsväxling på arbetsmarknaden; upph. (2000:632)
- 4901 Lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn; upph. (2010:1252)

4902 Lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus
4903 Förordningen (2009:1423) om bidrag till företagshälsovård med vissa insatser på rehabiliteringsområdet; upph. (2013:865)
5001 Socialförsäkringsersättning på EU-rättslig grund
5002 Lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet

Måltyp Socialtjänstlagen (SoL):

1801 Socialtjänstlagen (2001:453)

Måltyp Skattemål, Skatt (01,05,06 exkl 0674 och 0676, 08,09,10,11,1930,1937,1942,1945):

0101 Inkomsttaxering, inkomstskattelag (1999:1229)
0102 Lagen (1951:763) om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst; upph. (1999:1230)
0103 Förmögenhetstaxering; upph. (2007:1403)
0104 Uppskov med realisationsvinstbeskattning; upph. (1999:1230)
0106 Lagen (1958:295) om sjömansskatt; upph. (1996:1330)
0107 Lagen (1984:1052) om statlig fastighetsskatt samt lagen (2007:1398) om kommunal fastighetsavgift
0108 Lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta
0109 Lagen (2000:1380) om skattereduktion för utgifter för vissa anslutningar för tele- och datakommunikation
0110 Lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m fl
0111 Lagen (2003:1204) om skattereduktion för vissa miljöförbättrande installationer i småhus samt lagen (2004:752) om skattereduktion för utgifter för byggnadsarbete på bostadshus
0112 Förelägganden m.m. i mål om inkomst- och förmögenhetstaxering (jfr KOD 1937); upph. (2011:1244)
0113 Lagen (1995:1623) om skattereduktion för riskkapitalinvesteringar; upph. (1999:1292)
0114 Lagen (1999:1305) om forskarskattenämnden
0115 Lagen (2001:906) om skattereduktion för fastighetsskatt; upph. (2007:1420) och lagen (2004:126) om skattereduktion för förmögenhetsskatt; upph. (2007:1410)
0117 Lagen (2005:1137) om skattereduktion för virke från stormfälld skog vid 2006-2008 års taxeringar
0118 Lagen (2007:346) om skattereduktion för utgifter för hushållsarbete; upph. 2009:197) och lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete
0120 Lagen (1995:575) mot skatteflykt
0501 Mervärdesskattelag (1994:200)
0502 Lagen (1991:119) om återbetalning av mervärdesskatt till utländska företagare; upph. (1994:200)
0503 Förordningen (1994:224) om återbetalning av mervärdesskatt och vissa punktskatter till hjälporganisationer, utländska beskickningar m.fl
0504 Lagen (1995:1518) om mervärdesskattekonton för kommuner och landsting; upph. (2005:807) och lagen (2005:807) om mervärdesskattekonton för kommuner och landsting
0601 Fordonsskattelagen (1988:327); upph. (2006:227), vägtrafikskattelagen (2006:227) och lagen (2006:228) med särskilda bestämmelser om fordonsskatt
0602 Lagen (1972:435) om överlastavgift
0604 Lagen (1978:69) om försäljningskatt på motorfordon
0605 Lagen (1976:339) om saluvagnsskatt; upph. (2006:227)
0607 Lagen (1961:372) om bensinskatt; upph. (1994:1776)
0608 Lagen (1994:1563) om tobaksskatt
0609 Lagen (1972:266) om skatt på annonser och reklam
0611 Lagen (1957:262) om allmän energiskatt; upph. (1994:1776)
0613 Förordningen (1989:598) om avgift för myndigheters verksamhet enligt miljöskyddslagen (1969:387)
0616 Lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon
0617 Förordningen (1984:380) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen (1969:387); upph. (1989:598)
0618 Förordningen (1984:381) om täktavgift; upph. (1998:940)
0620 Lagen (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst
0623 Lagen (1990:587) om svavelskatt; upph. (1994:1776)
0624 Lagen (1990:528) om koldioxidskatt; upph. (1994:1784)
0625 Lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion
0626 Kupongskattelagen (1970:624)
0628 Lagen (1983:1053) om skatt på omsättning av vissa värdepapper; upph. (1991:1466)
0629 Förordningen (2006:1166) om avgifter för offentlig kontroll av livsmedel
0635 Lagen (1994:1776) om skatt på energi
0638 Lagen (1984:410) om skatt på bekämpningsmedel
0640 Lagen (1999:673) om skatt på avfall
0641 Lagen (1984:409) om skatt på gödselmedel; upph. (2009:1499)
0643 Lagen (1978:234) om nämnder för vissa trafikfrågor
0644 Lagen (2014:1470) om beskattning av viss privat införsel av cigaretter
0646 Lagen (2000:466) om skatt på termisk effekt i kärnkraftsreaktorer
0650 Trafikförordningen (1998:1276)
0651 Lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens och radions område; upph. (2010:696)
0654 Lagen (1994:1564) om alkoholskatt
0656 Lagen (1992:1438) om diesellojjeskatt och användning av vissa oljeprodukter; upph. (1994:1776)

0659 Lagen (1988:1567) om miljöskatt på inrikes flygtrafik; upph. (1996:1407)
0661 Lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel
0665 Lagen (1990:662) om skatt på vissa premiebetalningar
0666 Lagen (1994:1704) om lageravgift på vissa jordbruksprodukter
0667 Lagen (1994:1565) om beskattning av viss privatinförsel; upph.(2003:809)
0668 Lagen (2007:162) om bilskrotningsskatten
0670 Lagen (1995:1667) om skatt på naturgrus
0671 Lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter
0672 Förordningen (1997:183) om kartavgift i ärenden om jordbruksstöd
0673 Lagen (1972:820) om skatt på spel
0801 Anstånd med betalning av skatter och avgifter enligt 63 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0802 Lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar
0803 Lagen (1997:324) om begränsning av skatt; upph. (2007:1401)
0804 Företrädaransvar och annat ansvar enligt 59 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0805 Ombud enligt 6 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0806 Dokumentationskyldighet som avser kassaregister, personalliggare, torg- och marknadshandel m.m. enligt 39 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0807 Ersättning för kostnader för ombud, biträde eller utredning enligt 43 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0808 Vitesförelägganden enligt 44 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0809 Bevissäkring enligt 45 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244) samt uppgifter och handlingar som ska undantas från kontroll enligt 47 kap. samma lag
0810 Betalningssäkring enligt 46 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
0904 Lagen (1997:484) om dröjsmålsavgift - utan samband med annat mål
1001 Socialavgiftslagen (2000:980)
1003 Lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter; upph. (2001:1261)
1004 Lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift
1005 Lagen (1984:668) om uppörd av socialavgifter från arbetsgivare; upph. (1997:483)
1007 Lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader
1008 Lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster
1009 Lagen (2004:1237) om särskild sjukförsäkringsavgift, (upph. 2006:1428)
1101 Arvsskatt enligt lagen (1941:416) om arvs- och gåvoskatt; upph. (2004:1341)
1102 Gåvoskatt enligt lagen (1941:416) om arvs- och gåvoskatt; upph. (2004:1341)
1930 Lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter och betalningssäkring enligt 46 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
1937 Lagen (1994:466) om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet och bevissäkring enligt 45 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
1942 Tvångsåtgärder enligt taxeringslagen (1990:324) och vitesförelägganden enligt 44 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)
1945 Lagen (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher; upph. (2011:1244)

Bilaga 2.

Bilagan anger en detaljerad beskrivning av hur sökningen gått till för att hitta studiens avgöranden.

Måltyp SFB har sökts på JP Rättsfallsnet genom:

En fritextsökning i sökrutan på ”Socialförsäkringsbalken”+”avgörandedatum 2015-X”. Där X varierats för varje månad under året. Urvalet avgränsades sedan på hemsidan för Utgivare till ”Förvaltningsrätterna”, för År till ”2015” och för Domstolsort till ”Göteborg”. Denna metod användes i samråd med personal från JP Rättsfallsnet eftersom hemsidan har en inbyggd begränsning i att kunna visa maximalt 1000 avgöranden per sökträff och en fritextsökning utan avgörandedatum per månad ger fler resultat än 1000. Dessutom gjordes en fritextsökning på respektive lag för måltypen SFB enligt Bilaga 1.

Måltyp SoL har sökts genom:

En fritextsökning på ”Bistånd enligt Socialtjänstlagen”+”avgörandedatum 2015-X”. Där X varierats för varje månad under året. Urvalet avgränsades sedan på hemsidan för Utgivare till ”Förvaltningsrätterna”, för År till ”2015” och för Domstolsort till ”Göteborg”.

Måltyp Skattemål har sökts genom:

En fritextsökning på respektive lag för måltypen Skattemål, enligt Bilaga 1. Där flest träffar gavs på Inkomstskattelag (1999:1229). Alla urval avgränsades sedan på hemsidan för Utgivare till ”Förvaltningsrätterna”, för År till ”2015” och för Domstolsort till ”Göteborg”.

Bilaga 3.

Bilagan anger de två pilotstudiernas genomförande, omfattning och resultat.

Omfattning pilotstudie 1:

Omfattningen av den första pilotstudien var 28 mål avgjorda under 2015 från förvaltningsrätten i Göteborg. Målen har begärts ut från domstolen och handplockats av arkivpersonalen efter instruktionen att de ska avse måltyperna Socialförsäkringsbalken, Socialtjänstlagen, Skattemål och vara avgjorda genom muntlig huvudförhandling, samt att åtminstone några utfall ska vara bifall. Det ska poängteras att pilotstudien i denna del utgår från ett avsiktligt gynnsamt urval av avgöranden genom det angivna urvalet av muntlighet och bifall. Detta motiveras med det övergripande syftet att pröva huvudstudiens forskningsupplägg.

Genomförande pilotstudie 1:

Skedde genom att inledningsvis tilldela samtliga mål ett målnummer mellan 1-28. Målen granskades därefter manuellt för att kategorisera deras karakteristika beträffande:

Måltyp - Vilken av de tre måltyperna målet var hänförligt till

Parten - Kontroll för att den klagande var en enskild person

Ombud - På förekomsten av juridiskt skolade ombud

Muntlighet - Att muntlig förhandling skedde

Bifall - Huruvida avgörandet var ett bifall eller ej

Resultat pilotstudie 1:

Resultatet var att samtliga undersökta mål hade muntlig förhandling, i 4 fall företräddes den enskilde av ombud, 7 mål ledde till bifall, och fördelningen mellan måltyperna var, Socialförsäkringsbalken 9st, Socialtjänstlagen 11st, Skattemål 8st. Genom granskningen upprättades ett "facit" beträffande målens karakteristika, med syftet att kunna kontrollera sökorden. Så här ser det exempelvis ut för mål #22:

Tabell 2

Målnummer	Ombud	Muntlighet	Bifall	Måltyp
22	✓	✓	-	SFB
OSV.	OSV.	OSV.	OSV.	OSV.

Efter att facit var skapat utfördes sökningarna. Syftet med sökningarna var att pröva de operationella indikatorerna genom kodningen av sökord mot facit, för att på så sätt kontrollera sökmetoden.

Tabell 3

	Ombud	Muntlighet	Ej enskild part	Bifall
Målnummer	6, 22, 26, 27	1-28	2, 10, 12	1, 2, 9, 13, 17, 24, 27
Sökord	Advokat, KB, jur.kand.	Muntlig	Aktiebolag, 556, 559, Byrå	Avslår, ändrar

Kategoriseringen i tabellen skedde genom att föra in värden från facit, exempelvis att i målnummer: 6, 22, 26 och 27 så förekom ett ombud. Träff på målnummer 6, 22, 26, och 27 uppnåddes genom sökorden: ”advokat”, ”KB”, ”jur.kand.” och kontrollerades mot facit. För träff på bifall skedde sökningen i tre steg genom att först söka på ”avslår” och sedan utifrån det urvalet på sökordet ”ändrar”, för att slutligen kontrollera de kvarvarande resultaten manuellt. Därigenom sorterades ett litet antal domar fram som slutligen kontrollerades manuellt. Metoden i denna del gör alltså målen utan träffresultat till bifall. Kategoriseringen av avgörandena skedde således genom att gå bakvägen med rätt sökord. Dvs. med facit i hand anpassa de operationella indikatorerna och operationaliseringarna så att korrekta resultat kunde utläsas och kontrolleras mot rätt målnummer. För huvudstudien valdes sedan att inte undersöka förekomsten av ”ej enskild part”.

Omfattning pilotstudie 2:

Den andra pilotstudien innebar en undersökning av samtliga avgöranden för två slumpmässigt utvalda datum, den 9 och 10 februari 2015 i förvaltningsrätten i Göteborg. Det slumpmässiga urvalet av datum innebar också ett slumpmässigt urval av måltyper.

Genomförande pilotstudie 2:

Undersökningen bestod i en manuell genomgång av ungefär 200 st avgöranden varav 51 st var inom studiens måltyper inklusive LSS mål och sorterades baserat på studiens operationella indikatorer.

Resultat pilotstudie 2:

Fördelningen av de 51 avgörandena mellan måltyperna var 10st SFB, 29st SoL och 6st skattemål. Av de totalt 200 avgörandena fanns det flera muntliga förhandlingar men inga inom studiens måltyper. LSS målen framträdde som en måltyp som upplevdes problematisk att kategorisera med hänsyn till att lagen hänvisar både till SFB och till SoL. Åtgärden mot detta var att låta analysenheterna bestå av avgöranden med stöd i Domstolsverkets kategorisering av lagarna under respektive måltyp, vilka redovisas i *Bilaga 1*. Därmed ingick inte LSS-målen i huvudstudien.

Vidare var slutsatsen att begreppsvalideringen, dvs överensstämmelsen mellan de teoretiska definitionerna och de operationella indikatorerna fungerar tillfredsställande eftersom avgörandena kunde sorteras som det var tänkt för huvudstudien. Dessutom drog slutsatsen att ett slumpmässigt urval baserat på slumpmässiga datum, som undersöks manuellt ger ett alldeles för lågt antal undersökta avgöranden med hänsyn till tidsuttaget.

Skillnaden mellan pilotstudie 1 och 2 var att för pilotstudie 1 undersöktes ett riktat urval av domar baserat på kontrollmekanismerna muntlighet och bifall samt för pilotstudie 2 att ett totalt urval av samtliga domar på två slumpmässiga datum undersöktes.

Erfarenhetssatserna från pilotstudierna beträffande teoretiska begrepp och operationella indikatorer fördes in i metoden och redovisas i *kapitel 2. Forskningsupplägg*. Det innebär att de sökord som gav träff också användes efteråt för att uppnå behovet av en god överensstämmelse mellan de teoretiska begreppen och de operationella indikatorerna. Detta för att i förlängningen göra så att operationaliseringen blir väl avpassad i syfte att ge studiens resultat en hög tillförlitlighet.

Jag, Milad Samadi, registrerades på kursen första gången HT16. Jag har inte omregistrerats och jag har inte deltagit i något tidigare examinationstillfälle.